

Foreldres rett til å refse sine barn.

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 681
Leveringsfrist: 25 november 2010

Til sammen 17 302 ord

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING.....</u>	<u>1</u>
1.1	Tema for oppgaven.....	1
1.2	Kilder og metode	2
<u>2</u>	<u>FORELDREVOLD</u>	<u>4</u>
2.1	Forekomsten av foreldrevold og konsekvensene av det	4
2.2	Foreldreansvaret	5
<u>3</u>	<u>HISTORIKK</u>	<u>7</u>
3.1	Rettstilstanden før 1800 tallet	7
3.2	Tidlig rettspraksis	8
3.3	Nyere tider	9
3.4	Straffelovens inntog.....	10
3.5	Opphevelse av lov av 20.juni 1891 og straffeloven § 368.....	12
3.6	Rettspraksis etter opphevelsen.....	15
3.7	Endring av barneloven.....	16
3.8	Rettspraksis etter endringen i 1987	17
<u>4</u>	<u>GJELDENDE RETT</u>	<u>19</u>
4.1	Menneskerettighetene	19
4.2	Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen	24
4.3	A vs the United Kingdom	26

4.4	Fremmed rett.....	27
4.5	Nasjonal rett	28
4.5.1	Lovendring 2010.....	28
4.5.2	Hva som menes med vold.....	31
4.5.2.1	Innledning.....	31
4.5.2.2	Nærmere om fysisk vold	32
4.5.2.3	Nærmere om psykisk vold	35
4.5.2.4	Rettspraksis	37
4.5.3	Sanksjoner	39
4.5.4	Straffritaksgrunn	41
4.5.5	Barnevernet	44
4.5.6	Erstatning	45
5	<u>VURDERING AV DAGENS RETTSTILSTAND.....</u>	47
5.1	Innledning.....	47
5.2	Opplysningsvirksomhet.....	48
5.3	Fremmedkulturelle miljøer.....	48
5.4	Endring i straffeloven.....	50
5.5	Avsluttende bemerkninger	51
5.5.1	Bør de lette klapsene også være straffbare?.....	51
5.5.2	Hva har man oppnådd ved endringen?	52
6	<u>LITTERATURLISTE</u>	54
6.1	Lovregister.....	54
6.2	Konvensjoner	54
6.3	Forarbeider	54
6.4	Dommer	55
6.5	Litteratur	56
6.6	Annet	56

1 Innledning.

1.1 Tema for oppgaven

Jeg har valgt å skrive om foreldres rett til å straffe sine barn. Det er først og fremst den fysiske avstraffelsen oppgaven dreier seg om, men også psykisk vold vil bli omtalt. I oppgaven ønsker jeg å presentere gjeldende norsk rett, herunder menneskerettighetene. Videre vil utviklingslinjene, både nasjonalt og internasjonalt bli presentert. For å belyse rettstilstanden har jeg også tatt med eksempler på barnemishandling. Dette er tilfeller som klart faller utenfor det som noen gang har vært dekket av refselsretten. Jeg mener allikevel at det er riktig å ha med disse eksemplene siden de faller innenfor området av den fysiske avstraffelsen barn lider under, og man vet at det er nær sammenheng mellom fysisk refselse og barnemishandling.¹ Bakgrunnen for at dette tema er valgt er at det er et viktig tema i dagens samfunn og et tema som får mye fokus.

Grunnen til at jeg finner temaet interessant er den særdeles sårbare posisjonen barn befinner seg i. Barn er i en særstilling når det gjelder å være prisgitt sine omgivelser, spesielt gjelder dette de minste barna som i stor grad kun forholder seg til sine foresatte og mangler påvirkning fra andre grupper. Den starten på livet et barn får er i stor grad med på å forme hvordan det barnet blir som ungdom og voksen. Det er derfor en viktig oppgave å sikre barn og unge så gode oppvekstvilkår som mulig. Barns ve og vel har i nyere tid blitt sett på som en viktig oppgave, og den aller første menneskerettighetserklæringen som gjaldt barn var Daclaration of Rights of the Child. I dokumentet erklæres det blant annet at: *"the mankind owes to the child the best it has to give"*. Allikevel har barn blitt utsatt for mye lidelse gjennom tidene, og før den siste endringen i barneloven ble vedtatt i april 2010 hadde barn et dårligere rettsvern enn voksne når det gjaldt beskyttelse av sin integritet. I dag er det en alminnelig forståelse at alle mennesker har en rekke medfødte rettigheter og friheter. Blant annet erkjennes det

¹ Ot prp nr 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 s 6

at ethvert menneske har en medfødt integritet som setter grenser for andres maktutøvelse. Dette gjelder selvfølgelig også for barna, og voldsutøvelse overfor barn er derfor å krenke deres menneskeverd og menneskelige integritet.²

1.2 Kilder og metode

Det er i oppgaven benyttet tradisjonell juridisk metode og rettskildebruk. I tråd med alminnelig rettskildelære er det derfor tatt utgangspunkt i lovteksten.

Den sentrale loven som ligger til grunn for oppgaven er lov av 8. april 1981- Lov om barn og foreldre (barneloven) Oppgaven bygger da spesielt på barneloven § 30 som er den sentrale bestemmelsen for oppgavens tema som er foreldres refselsesrett. Ved tolkningen av denne bestemmelsen vil det legges vekt på en naturlig språklig forståelse av ordenes betydning og det er i denne sammenhengen spesielt betydningen av ordet ”vold” som er sentralt. For en dypere forståelse av rettstilstanden på området har det vært nødvendig å gå til forarbeidene. Jeg har studert forarbeidene både i forhold til den tidligere rettstilstanden på området og de forarbeidende som ligger til grunn for den nyeste endringen i barneloven.

Videre bygger oppgaven på menneskerettighetene, da spesielt FNs Barnekonvensjon av 1989, men også Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen av 1950 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter av 1966. De bestemmelsene som er sentrale i forhold til oppgavens problemstilling er Barnekonvensjonens artikkel 19 om barnets beskyttelse mot vold og overgrep. Videre er også Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen artikkel 3 om forbud mot tortur av relevans for oppgavens tema.

Ved tolkningen av konvensjonstekstene har jeg tatt utgangspunkt i Wienkonvensjonen om traktatretten av 1968. Det er konvensjonens artikkel 31 til 33 som legges til grunn ved tolkninger. Da konvensjonen er ansett å kodifisere gjeldende ulovfestet folkerett, har det ikke noen betydning at konvensjonen ikke er ratifisert i Norge. Som i norsk rett

² Ot prp nr 104 (2008-2009) s 30

er det ordlyden som er utgangspunktet for hvordan bestemmelsen skal forstås. Jeg har imidlertid også benyttet meg av den Generelle kommentaren fra Barnekomiteen, og sett på en avgjørelse fra Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg for å fastlegge innholdet og forståelsen av konvensjonene.

Grunnet at det ikke er knyttet noen sanksjoner til barnelovens bestemmelser, er også straffelovens bestemmelser sentrale for oppgaven. De straffebestemmelsene som faller innenfor oppgavens tema i forhold til vold er straffelovens § 228 om legemsfornærmelser, § 229 om legemsbeskadigelse og § 219 om mishandling. Der det er tale om psykisk vold vil forholdet kunne rammes av straffeloven § 223 om ulovlig frihetsberøvelse, straffeloven §§ 246 og 247 om ærekrenkelser og straffeloven § 390 a om hensynsløs opptreden.

I relasjon til de konsekvensene som oppstår når barnet blir dårlig behandlet i hjemmet, vil oppgaven også berøre bestemmelser i barnevernloven og skadeerstatningsloven.

For å belyse rettstilstanden er det tatt med relevante avgjørelser fra Høyesterett. Videre er det tatt med enkelte avgjørelser fra lagmannsretten. Disse har langt mindre rettskildemessig vekt enn avgjørelsene fra Høyesterett, men jeg mener det allikevel har vært riktig å ta dem med slik at man kan få et fullstendig bilde av rettstilstanden slik den fremstår i dag.

Ulike aspekter ved temaet er også behandlet i juridisk litteratur. Juridisk teori har i seg selv en lav rettskildemessig vekt, men den er benyttet i beskjedne grad for å belyse rettstilstanden på området. Videre har temaet vært gjenstand for masteroppgaver tidligere, noe som innebærer enkelte overlappende drøftelser. Grunnet at rettstilstanden nylig er endret på området, fremstår allikevel oppgavens tema som nytt.

2 Foreldrevold

2.1 Forekomsten av foreldrevold og konsekvensene av det

Det er vanskelig å si noe om hvor mange barn som faktisk opplever å bli utsatt for vold fra sine egne foreldre. Grunnet barnets sterke lojalitetsfølelse til foreldrene, er det mange av tilfellene som aldri blir oppdaget. VG har i forbindelse med sin artikkelserie om foreldrevold sett at i løpet av de siste ti årene har 67 barn blitt mishandlet så grovt at foreldrene har blitt dømt til fengsel og videre har 33 barn blitt mishandlet til døde eller drept av foreldrenes vold i det samme tidsrommet.³ Men dette viser allikevel bare toppen av isberget. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) gjennomførte i 2007 en undersøkelse der målet var å kartlegge barns opplevelse av direkte vold fra egne foreldre, det å se eller høre vold som rammer egne foreldre og seksuelle overgrep. Undersøkelsen ble foretatt blant 3. klassinger på videregående skole, og rapporten viser at andelen som hadde vært utsatt fra minst ett tilfelle av fysisk vold fra en av foreldrene var på 25 %. Det er altså slik at 1 av 4 barn opplever en eller annen fysisk krenkelse i løpet av barndommen. Det er slag med flat hånd, klyping, dytting, risting og lugging som regnes som milde fysiske krenkelser. Andelen som rapporterte om grov vold fra minst en av foreldrene var 8 %. Grov vold er slag med knyttneve, gjenstander eller juling. Videre viste undersøkelsen at visse faktorer spiller inn for forekomsten av vold i familien. Både når det gjaldt direkte fysisk vold, vitneerfaringer til vold blant foreldre og seksuelle overgrep, var forekomsten hyppigere i hjem der det var dårlig familieøkonomi, rusproblematikk eller familien hadde minoritetsbakgrunn.⁴ Tallene kan i følge forsker og leder av undersøkelsen, Svein Mossige, være noe lave grunnet at mange av de som blir utsatt for vold ikke kommer seg til tredjeklasse på videregående skole.

Undersøkelser viser at de som blir utsatt for vold er i faresonen for å utvikle en rekke psykiske og fysiske lidelser og plager. Traumatiske lidelser de første leveårene kan føre til skader på sentrale hjernestrukturer som først gir seg utslag i puberteten.⁵ Det er

³ VG- mai 2010

⁴ NOVA rapport 20/07 s 11

⁵ Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet – Når de minste barna utsettes for vold, hvordan ivaretar vi deres rettigheter?

derfor de minste barna som tar størst skade av å bli utsatt for vold. Skadene som blir påført barna gir utslag på en rekke områder. Eksempelvis viser undersøkelser at barn som utsettes for vold ofte har sosiale og utviklingsmessige vansker. De sosiale vanskene viser seg både i barnehage, på skolen og i nærmiljøet og synliggjør seg gjennom at barna har svekkede evner til å regulere følelser og oftere mistolker situasjoner som potensielt truende. Videre har de oftere akademiske skolevansker og trenger oftere tilpasset undervisning. Barna kjennetegnes ved at de er mer aggressive enn andre barn, de er mer ulydige mot foreldre og andre, de er mer destruktive og de ødelegger oftere for andre samt ødelegger andres ting.⁶ Også den mildere formen for fysisk vold er en skadelig oppdragelsesmåte⁷. Dette innebærer at også der det kun er tale om lettere klaps kan dette medføre de nevnte skadevirkningene hos barnet. Barn er ulike og man kan på forhånd ikke vite hvor meget et barn tåler. Det er rimelig å anta at de aller fleste barn ikke vil få store skadevirkninger av å bli tildelt et lettere klaps ved en enkelt anledning, men dette er imidlertid ikke noe man vet på forhånd. De beste grunner taler derfor for at man ikke utsetter barn for fysisk avstraffelse i det hele tatt.

2.2 Foreldreansvaret

Begrunnelsen for den refselsesrett foreldre har hatt overfor sine barn kan sies å ligge i foreldreansvaret. Foreldreansvaret er gitt foreldrene med hjemmel i barneloven og er nærmere regulert i barneloven § 30. Foreldreansvarets innhold er todelt og innebærer både en plikt til å dra omsorg for barnet og en rett til å ta avgjørelser for barnet i personlige forhold.

Barn, og da spesielt små barn, evner ikke å ta vare på seg selv, og på de fleste områder er de derfor helt avhengige av at noen tar vare på dem og tar avgjørelser for dem. Denne retten til å bestemme for barnet gjelder saker i personlige forhold. Når det gjelder retten til å bestemme i økonomiske forhold er dette regulert av vergemålsloven, men også dette vergemålet tilkommer i all hovedsak foreldrene. Vergemålet vil ikke bli nærmere behandlet her. Det er normalt sett foreldrene som har foreldreansvaret for barnet, og i de

⁶ Ot prp nr 104 (2008-2009) s 28

⁷ Innst 160 L (2009-2010) pkt 1.4.1.1

tilfeller der foreldrene bor sammen, har de foreldreansvaret sammen etter barneloven §§ 34 og 35. I barneloven § 30 heter det at barnet har krav på ”omsut og omtanke”. Dette innebærer at foreldrene skal tilfredsstille barnets materielle og åndelige behov.⁸ Barnet skal få dekket sine fysiologiske behov som et sted å bo, klær, mat osv og at foreldrene skal gi barnet kjærlighet, omtanke og god pleie mens det vokser opp. Videre bør barnet også stimuleres i utviklingen og få muligheter til lek og samvær med andre barn.⁹ Bestemmelsen oppstiller ingen minstestandard for hvordan og i hvilken grad barnet skal få dekket sine behov, og kontrollmulighetene er små. Barnet er derfor i stor grad prisgitt at foreldrene faktisk ønsker å gi sine barn den beste oppveksten de kan få. Der foreldrene ikke overholder sin omsorgsplikt, har barnevernet både rett og plikt til å gripe inn med ulike hjelpetiltak etter barnevernloven kapittel fire.

Bestemmelsesretten innebærer at foreldrene blant annet bestemmer hvor barnet skal bo, hvordan barnet skal oppdras, medisinsk behandling og tannlegebehandling, samtykke til ekteskap og barnets verdslige og religiøse utdanning.¹⁰ Bestemmelsesretten er imidlertid ikke absolutt.¹¹ På det generelle plan gjelder den begrensning at bestemmelsesretten skal utøves med barnets interesser og behov for øyet. Videre er det gitt en rekke begrensninger i loven, men disse vil ikke bli nærmere behandlet i det følgende.

På bakgrunn av denne bestemmelsesretten, nærmere bestemt retten til å bestemme hvordan barnet skal oppdras, har foreldre gjennom tidene benyttet fysisk avstraffelse som ledd i oppdragelsen av sine barn. Dersom barnet ikke oppførte seg som forventet eller ønsket, har foreldrene med varierende rett hatt anledning til å korrigere denne oppførselen gjennom fysisk avstraffelse. Denne refselsesretten har ikke nødvendigvis vært benyttet i den hensikt å gjøre barnet vondt, men har også vært benyttet som den naturlige metoden å korrigere barnets oppførsel på. Hvorvidt denne refselsesretten har vært benyttet med rette eller ikke, vil bli nærmere behandlet i kapittel 3.

⁸ Lucy Smith og Peter Lødrup- Barn og foreldre s 103

⁹ Lucy Smith og Peter Lødrup- Barn og foreldre s 103

¹⁰ Lucy Smith og Peter Lødrup- Barn og foreldre s 109

¹¹ Norsk lovkommentar

3 Historikk

3.1 Rettstilstanden før 1800 tallet

I Norge og resten av verden foreligger det lang tradisjon for kroppslig avstraffelse av barn.¹² Fysisk avstraffelse ble benyttet som et naturlig ledd i oppdragelsen og ble kalt foreldres refselsesrett. Denne refselsesretten må sees i sammenheng med den familiestrukturen som dominerte på 1500 tallet og frem mot 1800 tallet. Foreldre var i langt større grad enn det man ser i dag, autoritære i forhold til barna, og tukte og hard disiplin var en del av hverdagen for barn flest. Ydmykhet, lydighet og underdanighet var egenskaper som ble prentet inn i barna fra tidlig alder. Kirken stod sterkt i middelalderen, og mange mente at refselsesretten var noe som stammet fra Jesu tid. Bibelen ble tolket dit hen at det var riktig å slå barn, slik at dette var noe foreldrene gjorde i samsvar med Guds vilje. Av særlig betydning var Salomos ordspråk fra bibelen som lød: *”Den som sparer på riset, hater sin sønn, den som elsker ham, tukter ham tidlig”*¹³

Refselsesretten var legitimert i Christian Vs Norske Lov av 1687. Refselsesretten var her regulert både for husbonden og hans hustru. Bestemmelsen i NL 6-5-5 lød: *“Husbond maa refse sine Børn og Tyende med Kæp eller Vond, og ej med Vaaben; Men gør Han dem Saar, med Aad, eller Æg, eller slaar dem Lemmer sønder eller skader den paa deris Helbred. da straffis hand saa som hand en fremmed hafde gjort Skade”* Likeså gav bestemmelsen i NL 6-5-6 hustruen den samme retten. *“Det samme er og Hustruens Ret over hendis Barn og Tyende”*

¹² Harald Thuen og Hilchen Sommerchild-Foreldre-til barns beste s 14

¹³ Ibid s 15

Man ser altså her at foreldrene var gitt en klar refselsesrett ovenfor sine barn, og så lenge foreldrene holdt seg innenfor de grensene som var regulert av bestemmelsen, kunne de ikke straffes for de fysiske overgrepene de utsatte sine barn for. Barnet var gitt et visst vern grunnet at loven gav en veiledning, både i hvordan avstraffelsen kunne skje og i hvilket omfang barnet kunne refses, men særlig sterk rettstilling hadde barnet ikke. Det typiske var at barnet ble tuktet gjennom bruk av riset eller kjeppen, men det fantes også mer brutale metoder. Et eksempel på dette var frelen. Frelen var et jernredskap som ble benyttet til hudstrykning og det hørte dessverre ikke til sjeldenhetene at barn ble slått til blods.¹⁴

3.2 Tidlig rettspraksis

Rt 1847 s 615 er en tidlig dom som omhandler foreldres refselsesrett. Saken gjaldt et fosterbarn, en pike som ble utsatt for grov mishandling i fosterhjemmet. Mishandlingen foregikk daglig og besto blant annet i slag mot hodet og ansiktet. Slagene ble påført både med hånd og redskaper. Da piken rømte fra fosterhjemmet var hun tydelig preget av mishandlingen og det ble tatt ut tiltale mot fosterhjemmet. I dommen kan man lese hvilke holdninger som rådet i forhold til avstraffelse av barn på dagjeldende tid. På side 616 i dommen uttales det; *Begge Deponenter have erklæret Tugtelsen efter deres Skjøn uforsvarlig, og 3die Deponent har specielt provet, at den i alt Fald fortsattes længere end fornødent, om det alene var Angjældende om at gjøre at rette Barnets Feil. Uagtet begge Deponenter have bemærket, at Barnet saa godt som dagligen prygledes, have de dog aldrig bemærket, at det foretog sig noget, hvorfor det fortjente Tugt, med Undtagelse af en enkelt Gang.* Utsagnene fra vitnene viser at det etter datidens oppfatning ikke var noe galt i den fysiske avstraffelsen i seg selv, men omfanget av den. Var barnet ulydig, var det på sin plass at det ble tuktet av foreldrene. Hvordan retten ser på mishandlingen kommer imidlertid ikke frem av dommen, men det er relativt klart at dommeren ikke bifalt den behandlingen barnet fikk. En utfordring for dommeren var at det på 1800-tallet ikke forelå en straffehjemmel for mishandling av barn, Problemet ble imidlertid løst ved at dommeren anvendte lovens regler om dyreplageri analogisk.

¹⁴ Harald Thuen og Hilchen Sommerschild- Foreldre-til barns beste s 14

I Rt 1856 s 275 gjaldt saken mishandling av en pike født utenfor ekteskap.

Piken ble plassert i fjøset og hun ble nektet mat. Barnet ble til slutt funnet, men døde etter en tid på sykehus som følge av den behandlingen hun ble utsatt for i hjemmet. Grunnet at det fremdeles ikke fantes en egen straffebestemmelse for mishandling av barn, ble den samme analogien anvendt som i dommen fra 1847, og pikens mor ble dømt til seks måneds straffearbeid.

Av de to ovennevnte dommer ser man tydelig hvilke holdninger som eksisterte på 1800-tallet. Husdyr var gitt et bedre vern enn barn og foreldre var i sin fulle rett til å behandle sine barn med lite verdighet og respekt. Selv om domstolene trakk opp en grense for i hvilket omfang denne mishandlingen kunne finne sted, er det grunn til å tro at mange barn levde under særdeles vanskelige omstendigheter. Samfunnsstrukturen tilsa at mange familier levde tilnærmet skjermet, og det er grunn til å tro at det var lite kontroll med hvordan barna hadde det. I de to nevnte dommene fra Høyesterett er det beskrevet forhold som klart må sies å gå utenfor den refselsesretten foreldrene hadde.

Avgjørelsene er likevel interessante fordi de sier noe om hvilket rettsvern barn hadde på denne tiden.

3.3 Nyere tider

På slutten av 1800 tallet endret Norge seg. Byene vokste frem og samfunnet endret seg fra å være et jordbrukssamfunn til et industrisamfunn. I takt med at et moderne samfunn vokste frem, vokste det også frem nye politiske idealer som gav barna bedre oppvekstvilkår.¹⁵ Likeså beveget samfunnet seg lengre vekk fra kirken som eneste kilde til viten og dette gav grobunn for et endret syn på bruk av refselsesrett.

20. juni 1891 ble loven om Indskrænking i Anvendelsen af legemlig Revselse, m.m. innført. Første avsnitt i loven lød slik:

”Til Fremme af Opdragelsens Øiemed er Forældre og Andre, der staar i Forældres Sted, berettigede til at anvende maadenholden legemlig Revselse paa Børn, der staar under deres Myndighed”.

¹⁵ Harald Thuen og Hilchen Sommerschild- Foreldre-til barns beste s 29

Med den nye loven ble det altså relativt klart at det fantes en grense for i hvilket omfang foreldre kunne benytte kroppslig refselse av sine barn. Men hva man kan legge i begrepet “maadeholden” er imidlertid ikke klart. Utrykket er upresist, og det gir få klare holdepunkter for hva slags refselse som kunne benyttes. Det måtte derfor bli en skjønnsmessig vurdering av hva som var måteholden refselse i hvert enkelt tilfelle. Men av lovens ordlyd var det i alle fall et krav om at den fysiske refselsen skulle være et middel for å gjøre oppdragelsen mer effektiv jf ordlyden “*til fremme av oppdragelsens øiemed*” Refselsen var altså et middel i barneoppdragelsen. Hvordan refselsen skulle foregå var imidlertid ikke nærmere regulert i loven, men i forarbeidene ¹⁶ er spørsmålet om straffemidler tatt opp. Det uttrykkes der at “*Haves der Trang til Straffemidler, bør disse være saadanne, som enhver god og forstandig Husbond finder at kunne anvende; man avhjælper ikke Savnet ved at stille til Rraadighet Midler, som nærmest kommer den dårlige Husbond til nytte.*” Av uttrykket “enhver god og forstandig husbond” kan det synes som om det skulle gjøres en sammenligning noe ala en “bonus pater familias” som vi finner i erstatningsretten. Det førte igjen til en skjønnsmessig vurdering som igjen resulterte i lav rettsikkerhet for de som skulle refses, nemlig barna. Videre har lovgiver i forarbeidene ¹⁷ gitt uttrykk for at det var problematisk å angi hva som falt innenfor refselsesretten. “*Hustugt eller legemlig Revselse er noget saa vagt og ubestemt at det efter Omstendighederne kan være av ren Ubetydelighet eller antage Karakteren af en ligetil grusom Afstraffelse*” Etter en naturlig språklig forståelse kunne dermed den fysiske avstraffelsen inneholde alt fra det mest “ubetydelige” klaps til det som nærmere vil oppfattes som barnemishandling.

3.4 Straffelovens inntog

De tidligste dommene der foreldre ble straffet for å ha mishandlet sine barn, ble som vist løst ved en analogisk tolkning av loven om vanrøkt og mishandling av husdyr i mangel av annen straffehjemmel. Det var først den 22. mai 1902 at fikk Norge sin første

¹⁶ Dokument nr 47 1891 s 3

¹⁷ Dokument nr 47 1891 s 4

alminnelige straffelov. Formålet med loven var, som det uttales i forarbeidene ¹⁸ at loven skulle *“intage en central og ledende Stilling i den hele Straffelovgivning”* Loven ble internasjonalt anerkjent og ble den gang betraktet som en av de mest moderne straffelovene i Europa.

På refselsesrettens område var det særlig to bestemmelser som var av betydning. Straffelovens § 228 omhandler forbudet mot legemsfornærmelse. Dette vil typisk være der det blir øvet vold mot en annens person, eksempelvis i form av slag eller spark. Der refselsesretten var overskredet, kunne domstolene illegge straff etter denne bestemmelsen. Skyldkravet i straffelovens § 228 er imidlertid forsett, og i de tilfeller der refselsesretten var overskredet uten at forsettet var til stede, stod domstolene uten en straffebestemmelse.

Den klare hovedregel i straffeloven er at det kreves forsett dersom handlingen skal føre til straff. Dette fremkommer av straffeloven § 40. Man sier for det første at handlingen er begått med forsett der følgen er tilsiktet, altså i de situasjoner der gjerningsmannen har hatt et ønske om å fremkalle dette resultatet. Videre vil det også foreligge forsett der gjerningsmannen regnet det som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen hans var i strid med forbudet.¹⁹

Straffelovens § 386 rammet imidlertid nettopp de tilfellene der refselsesretten var overskredet, uten at det forelå forsett på følgesiden. Bakgrunnen for at forsettet manglet i mange tilfeller, var at refselsesretten var benyttet i “god tro” med hensyn til muligheten for skade. Den herskende oppfatningen var fremdeles at fysisk avstraffelse hadde en naturlig og viktig plass i barneoppdragelsen, og formålet med refselsen var ikke nødvendigvis å påføre barnet skade, men at barnet skulle ha det beste grunnlaget for videre utvikling. Overskridelsen av forbudet betydde ikke nødvendigvis at det var ilagt for harde eller for mange slag, spark osv; det kunne også være tilfelle at refselsen hadde bestått i innstengning som hadde vart for lenge eller at barnet hadde blitt nektet mat i større grad enn det som var akseptabelt. Kravet i bestemmelsen var at

¹⁸ S.K.M.1896 s 3

¹⁹ Johs. Andenæs- Alminnelig strafferett s 233

vedkommende ikke hadde til hensikt å skade barnet og at grunnen til at refselsesretten var overskredet var uforstand eller overilelse. Med overilelse mente man at den foresatte visste at refselsesretten var overskredet, men at vedkommende ble revet med av harme. Det som var rettsstridig var altså ikke selve refselsen, men tankeløsheten eller den manglende ettertanken, altså at den foresatte burde ha skjønt at barnet ikke fortjente så meget refselse som det som var ilagt. Det forelå altså et krav om subjektiv skyld. Burde den foresatte forstått at handlingen var uberettiget? Her ser man igjen en parallell til en "bonus pater familias" sammenligning slik man så i loven fra 1891 om "Inskrænkning i Anvendelse av legemlig Revselse." Hva ville den gode familiefar ha gjort? Avvek svaret fra det den foresatte hadde foretatt seg, var han å bebreide. Overskridelse av straffebestemmelsen var en forseelse, i motsetning til overskridelse av § 228 som regnes som en forbrytelse. Straffen var bøter eller hefte i inntil tre måneder. Dersom det var tale om gjentatte tilfeller kunne det ilegges fengsel i inntil seks måneder.

Fra rettspraksis kan en sak fra 1964 belyse rettstilstanden.

I Rt 1964 s 1368 var tilfellet at en kvinne ble dømt etter straffeloven § 219 for mishandling av sin stedatter. Kvinnen hadde gjentatte ganger mishandlet stedatteren med spark og slag og ved flere anledninger puttet filler i munnen hennes slik at hun ikke kunne skrike. Kvinnen hadde også truet med å ta livet av barnet og truet med å hogge av henne hånden. I dommen uttales det at; Etter rettens oppfatning må tiltalte fullt ut ha forstått at hennes behandling av barnet ikke var tjenlig som oppdragelsesmiddel. Hennes handlinger må ha vært motivert av hat eller sjalusi og beregnet på å plage, kue og skremme barnet. Retten kom her til at volden var så grov og mishandlingen av så alvorlig art gjennom et lengre tidsrom at kvinnen ble dømt til fengsel i et år.

3.5 Opphevelse av lov av 20.juni 1891 og straffeloven § 368

Etter hvert som tidene forandret seg var det stadig flere som tok til motmæle for fysisk avstraffelse av barn og i 1972 kom det lovforslag om å oppheve loven av 1891 og

staffeloven § 368.²⁰ Fysisk avstraffelse av barn i institusjoner hadde lenge vært forbudt, blant annet var det fra 1936 forbudt med fysisk refselse i skolesystemet.²¹

Spørsmålet om å oppheve bestemmelsen i loven fra 1891 ble behandlet av Barnevernskomiteen allerede i 1951.²² Komiteen avgav ikke noe konkret standpunkt i forbindelse med sin innstilling til barnevernsloven, men i et brev til Justisdepartementet, inntatt som et vedlegg til innstillingen, ble det redegjort for medlemmenes synspunkter. Det var ikke enighet i gruppen om hva en eventuell opphevelse ville føre til. Enkelte av gruppens medlemmer mente at en opphevelse kunne føre til en forverring av situasjonen for barna. De mente at dersom loven ble opphevet, ville det være en viss fare for at foreldre tok i bruk andre straffemetoder som igjen kunne virke mer skadelige enn de som nå var tillatt. På den annen side ble det hevdet at det var feil å ha en lov som legitimerte at foreldre benyttet fysisk avstraffelse som en del av oppdragelsen.

Tove Phil reiste den 28. april 1971 følgende interpellasjon til justisministeren:

”Vil justisministeren ta initiativ til å få opphevet Lov av 20. juni 1891 som gir foreldre rett til å slå sine barn?”

Hun påpeker at man gjennom straffeloven har fått et forbud mot å slå andre voksne, samt andres barn, men at man fremdeles kan slå sine egne barn uten at dette nødvendigvis får konsekvenser.²³ Hun konstaterer videre at det må oppfattes som urimelig at barn er gitt et dårligere vern enn det som gjelder for voksne mennesker hva gjelder rettsbeskyttelse, og ber justisministeren gjøre noe med dette. Saken utløste et temmelig bredt ordskifte i Stortinget,²⁴ og Tove Phils syn på spørsmålet om å oppheve foreldrenes refselsesrett fikk støtte fra samtlige talere. Forslag om å oppheve Lov av 20. juni 1891 ble oversendt regjeringen.

²⁰ Ot prp nr 17 (1971-1972)

²¹ Ot prp nr 17(1971-1972) s 1

²² Ot prp nr 17 (1971-1972) s 2

²³ Ot prp nr 17 (1971-1972) s 3

²⁴ Ot prp nr 17(1971-1972) s 4

I fagmiljøene var det uenighet med tanke på hvor skadelig fysisk avstraffelse var. Den alminnelige oppfatningen blant pedagoger, psykologer og psykiatere at kroppslig avstraffelse ikke kunne oppfattes som hensiktsmessig i oppdragelsesøyemed og at fysisk refselse videre kunne virke skadelig på barnets utvikling.²⁵ Andre mente imidlertid at;

”...en umiddelbar straffereaksjon i form av en lettere refsing på kroppen i alminnelighet ikke vil ha skadelige virkninger. Man kan kanskje heller ikke se bort fra at en slik reaksjon kan gi en gunstig utløsning i en konfliktsituasjon og derved hindre oppladet harme og aggressivitet som på lenge sikt kan ha skadelige virkninger for barnet.”

Justisdepartementet påpekte at det blant befolkningen generelt rådet en oppfatning om at foreldre burde ha en fysisk refselsesrett ovenfor sine barn, men samtidig understreket departementet at det hadde skjedd store endringer på området og at kroppslig avstraffelse ble benyttet i langt mindre grad enn tidligere.²⁶ Departementet hevdet imidlertid at en opphevelse av loven av 1891 ikke ville medføre at all kroppslig avstraffelse ville være straffbart.

*”Dersom loven av 1891 oppheves, innebærer ikke dette at enhver maktbruk i oppdragelsen vil bli forbudt og straffbar. Dette vil være helt klart for så vidt angår maktbruk som bare har til formål å hindre barn i å skade seg selv eller andre. Heller ikke lempelige fysiske reaksjoner som har et oppdragende formål vil bli ubetinget forbudt og straffbart ”.*²⁷

Grensen for hva som ville være tillatt måtte trekkes skjønnsmessig. I følge forarbeidene kunne maktbruk etter forholdene være rettmessig og dermed også straffri dersom det ble benyttet ovenfor egne barn. En viss refselsesrett ovenfor egne barn skulle man altså ha, selv etter opphevelse av loven. Rettstilstanden etter opphevelsen den 25. februar

²⁵ Ot prp nr 17(1971-1972) s 6

²⁶ Ot prp nr 17 (1971-1972) s 6

²⁷ Ot prp nr 17(1971-1972) s 6

1972 måtte betegnes som uklar, og det ble opp til domstolene å trekke opp grensen for hva som var innenfor grensen av den lovlige refselsesretten, og det som var forbudt.

3.6 Rettspraksis etter opphevelsen

I Rt 1978 s 1428 var tilfellet at en far hadde slått sønnen i ansiktet slik at det oppstod bloduttredelser. Foranledningen til slaget skal ha vært at den 12 år gamle sønnen hadde kommet med krenkende uttalelser ovenfor faren. Høyesterett uttaler imidlertid at faren har gått utover det som kan anses som en rettmessig refselse fra foreldre til barn i oppdragelsesøyemed og mannen ble dømt for overtredelse av straffeloven § 228. Høyesterett behandlet også spørsmålet om straffrihet på grunn av provokasjon. Faren hadde i byretten blitt frifunnet på bakgrunn av at sønnens krenkende kommentarer ble oppfattet som provokasjon. Høyesterett sa seg enig i at uttalelsene fra sønnen falt innenfor det som måtte regnes som ærekrenkelser, men de var ikke enig i at det forelå forholdsmessighet mellom sønnens uttalelser og den krenkelsen faren utsatte sin sønn for. Det vil bli nærmere redegjort for provokasjon under punkt 4.5.5.

I Rt 1978 s 1506 var tilfellet at en mann hadde øvet vold mot sin stesønn som på det tidspunktet var fem og et halvt år gammel. Mishandlingen bestod i flere slag med flat hånd som resulterte i bloduttredelser over baken, korsryggen og låret. Bloduttredelsene var av et slikt omfang at gutten måtte legges inn på sykehus til observasjon.

Om voldsutøvelsen uttales det i dommen at ”det i alle fall må være åpenbart at en mulig refselsesrett for foreldre her klart er overskredet - slagene medførte til og med at gutten ble innlagt på sykehuset til observasjon.” Videre tar Høyesterett til orde for en strengere reaksjon enn det som ble tilfellet i herredsretten og førstvoterende uttaler at *”Det er etter min oppfatning i et slikt tilfelle ikke tilstrekkelig at man gjennom straffutmålingen – som herredsrettens flertall uttrykker det – markerer at en refselsesrett er overskredet. Handlingen tilsier etter min oppfatning en strengere reaksjon. Særlig vekt legger jeg imidlertid på hensynet til den alminnelige lovlydighet på dette området. Ved utmålingen av straff i saker av denne art må den rådende innstilling mot vold overfor barn som blant annet ledet til opphevelse av straffelovens*

§ 386 i 1972, *tillegges stor betydning* ” Førstvoterende var av den oppfatning at det burde utmåles en fengselsstraff og denne burde settes til 30 dager.

Fengselsstraffen ble imidlertid gjort betinget grunnet at dette dreide seg om et engangstilfelle, og at mannen i andre sammenhenger hadde utvist god tålmodighet med gutten.

Av de to nevnte avgjørelsene fra Høyesterett ser man klart at synet på i hvilket omfang foreldre hadde rett til å refse sine barn hadde endret seg. I begge de beskrevne tilfellene er det tale om slag med flat hånd og forut for opphevelsen av loven fra 1891 ville i alle fall tilfellet med den tolv år gamle gutten vært innenfor den refselsesretten foreldre hadde overfor sine barn. Hvorvidt tilfellet med den 5 år gamle gutten også hadde blitt akseptert er imidlertid mer tvilsomt grunnet de relativt store skadene gutten pådro seg.

3.7 Endring av barneloven

Blant psykologer, psykiatere og andre som arbeidet med barn var det på 1980 tallet nesten fullstendig enighet om at vold i barneoppdragelse ikke burde finne sted. Man var i fagmiljøet enig om at fysisk avstraffelse av barn førte med seg større ulemper enn fordeler, både fordi man så sammenhengen mellom fysisk avstraffelse av barn og barnemishandling og fordi det var påvist en klar risiko for at barn som selv har blitt slått, opptrer voldelig senere i livet. Det var altså en bredere enighet om hva som var hensiktsmessig barneoppdragelse enn det som var tilfellet da man opphevet 1891 loven. Videre var det et viktig moment at barn bør ha den samme beskyttelsen av sin fysiske integritet som voksne har. Der voksne benytter vold mot andre voksne mennesker resulterer dette ofte i kraftige reaksjoner. Det synes da å være urettferdig at man i høyere grad skal tolerere vold mot barn. Snarere tvert i mot skulle man tro at der voksne mennesker utøver vold mot en som er så fysisk underlegen som et barn må sies å være i forhold til en voksen, at dette burde resultere i desto kraftigere reaksjoner. Selv om dette av mange ble ansett allerede å være gjeldende rett, var det uenighet, og man så derfor behovet for en rettsregel som uttrykkelig slo fast dette forbudet. I 1987 ble det derfor tilføyd et nytt tredjeledd i barnelovens § 30.

”Barnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare.”

Med vold menes her fysisk vold og voldsbegrepet var ment å omfatte det samme som begrepet omfatter i straffeloven.²⁸ Dette innebar at en viss form for fysisk håndtering av barn må være tillatt. Typiske eksempler er at det må være lov å holde igjen små barn for å unngå at de skader seg selv eller andre. Videre nevnes det i preposisjonen at slag og spark, både der det er tale om slag med hånden eller slag med gjenstander vil være omfattet av begrepet. Lette klaps over hånden eller mot buksebaken som en spontan reaksjon vil derimot ikke rammes. Det skulle fortsatt være tillatt med rimelig avpasset bruk av fysisk makt.²⁹ Bestemmelsen var ment å virke holdningsskapende³⁰ slik at foreldre skulle påvirkes til å ikke bruke vold som et ledd i barneoppdragelsen. Det var imidlertid kun den unødvendige og illegitime makten mot barn forbudet var ment å ramme.³¹ Det er ikke knyttet noen sanksjoner til overtredelse av barneloven § 30. Det betyr at det må være tale om overtredelse av en av straffelovens bestemmelser dersom det skal ilegges straff.

3.8 Rettspraksis etter endringen i 1987

I Rt 1990 s 1115 var tilfellet at en far hadde knipset sin sønn på munnen som en reaksjon på at gutten hadde bitt ham. Gutten var i overkant av ett år da tilfellet inntrådte, og knipset medførte at sønnen fikk kutt i leppen. Faren ble dømt til en bot på 1000 kroner for overtredelse av straffeloven § 228 fordi han som guttens far ikke hadde rett til å sette gutten på plass på denne måten.

I Rt 2004 s 595 var tilfellet at en 41 år gammel mann over et tidsrom på flere år hadde utsatt sine sønner og sin stesønn for ulike overgrep. Krenkelsene skjedde i form av at mannen kløp, lugget, vred øret og unntaksvis slo barna med flat hånd både i ansiktet og på kroppen. Ved ett tilfelle krevde faren at de to sønnene kledde av seg på

²⁸ Ot prp nr 8 (1986-1987) s 7

²⁹ Innst O nr 20 (1986-1987) s 4

³⁰ Ot prp nr 8 (1986-1987) s 10

³¹ Innst O nr 20 (1986-1987) s 7

underkroppen slik at de kunne få ris på bar hud. Det var dette tilfellet som førte til at mannen ble anmeldt. Refselsene hadde skjedd både som ren avstraffelse som ledd i barneoppdragelsen, og som en spontan reaksjon på det som ble oppfattet som vilter adferd fra barnas side. Høyesterett uttaler ; *Etter min mening må det reageres strengt også når krenkelsene i hovedsak synes å ha hatt oppdragende formål. Grensesetting overfor barn må skje på andre måter enn ved klyping, klemming av legemsdeler som ørene, slag, rising eller andre former for legemskrenkelser.*

Høyesteretts flertall satte etter dette straffen til 120 dagers ubetinget fengsel for overtredelse av straffeloven § 219.

Den rettsavgjørelsen som har fått mest oppmerksomhet i media og i juridisk litteratur er imidlertid en sak fra Rt 2005 s 1567. Dommen har vakt oppsikt både nasjonalt og internasjonalt.

En stefar hadde ved tre anledninger slått sine to stesønner. Barna, den ene en gutt på 6-7 år og den andre en gutt på 9 år, hadde blitt slått med flat hånd på utsiden av klærne. Handlingen var foretatt i oppdragelsesøyemed og foranledningen til den fysiske avstraffelsen var at guttene hadde vært involvert i bråk på skolen. Etter endt skoledag hadde barna hadde først fått tilsnakk av mor og stefar, før stefaren hadde tatt dem med opp på rommet hvor refselsen ble utført. Slagene ga ingen tydelige skader, men guttene opplevde hendelsen som krenkende og de reagerte med sinne og gråt. Høyesterett uttaler i dommen at den fysiske avstraffelsen som er gjennomført i dette tilfelle klart faller innenfor voldsbegrepet i straffelovens § 228 og videre at den klart overstiger det som kan aksepteres i oppdragelsesøyemed.

Høyesterett markerte med dette at også mildere former for kroppslig avstraffelse er i strid med straffeloven, og dette har blitt oppfattet som positivt, blant annet i juridisk litteratur.³² Bakgrunnen for at dommen har vakt slik oppsikt kan derfor ikke sies å ligge i resultatet, men i en sidebemerkning i dommen. Førstvoterende uttaler i dommen at ” *selv om foreldrenes kroppslige refselsesrett er opphevd, vil det ikke rammes av*

³² Lucy Smith, En stefars avstraffelse av to gutter-straffeloven § 228, barneloven § 30 og FNs barnekonvensjon artikkel 19. Rt 2005 s 1567 (Nytt i privatretten)

staffeloven § 228 første ledd om foreldre i oppdragelsesøyemed tildeler sine barn lettere klaps... Ved avgjørelsen av hva som kan tillates, må det legges vekt på kraftanstrengelsens styrke, grad av spontanitet og preg av krenkelse.”

Med denne uttalelsen åpnet Høyesterett for en viss fysisk irrettesetting av barn.³³

Kritikken var delvis begrunnet i den usikre rettsstilstanden som fulgte av en slik uttalelse, og det ble stilt spørsmål om hvorvidt man nå stod i fare for at folk grep til hardere refselsesmetoder enn lovlig fordi man ikke hadde noen klare holdepunkter å forholde seg til. Videre ble det reist kritikk mot avgjørelsen fordi den legitimerte at barn ikke hadde det samme krav på vern som voksne og at den harmonerte dårlig med FNs barnekonvensjons forbud mot vold mot barn.³⁴

4 Gjeldende rett

4.1 Menneskerettighetene

Etter at endringen i barneloven § 30 ble vedtatt i Norge i 1987 har det skjedd en internasjonal utvikling når det gjelder barns rettigheter. I 1991 ble FNs barnekonvensjon ratifisert i Norge og inkorporert i menneskerettighetsloven i 2003. Dette innebærer at konvensjonen ved motstrid går foran annen nasjonal lovgivning, og at konvensjonen til forskjell fra en erklæring, er bindende for de statene som er parter etter konvensjonen. Tema for barnekonvensjonen er beskyttelse av barna, og barnets beskyttelse mot å bli utsatt for vold er en grunnleggende rettighet. Barnets beskyttelse mot å bli utsatt for vold må sees i sammenheng med konvensjonens artikkel 6 som omhandler retten til liv.

Barnekonvensjonens artikkel 6 nr 1 uttrykker at partene skal erkjenne at hvert barn har en iboende rett til livet, og videre i nr 2 at partene skal så langt det er mulig sikre at

³³ Inge Lorange Backer, Kan foreldre gi barna en ”lett klaps” s 60

³⁴ Inge Lorange Backer, Kan foreldre gi barna en ”lett klaps” s 60

barnet overlever og vokser opp. Artikkelen gir uttrykk for et av de prinsippene som tradisjonelt har blitt regnet som et av barnekonvensjonens grunnleggende prinsipper sammen med retten til deltagelse, retten til ikke-diskriminering og prinsippet om barnets beste som et grunnleggende hensyn i alle saker.³⁵ Retten til liv er videre en universell rettighet som er fastsatt både i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 6 og Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen artikkel 2. Artikkelen andre ledd sikrer barnet retten til overlevelse og utvikling. Det dreier seg her om fysisk overlevelse. For menneskets utvikling er barndommen av avgjørende betydning, og rettigheten står derfor i en særstilling. Når det gjelder retten til utvikling er denne meget omfattende og innebærer en rett til både fysisk utvikling og en sosial, åndelig og moralsk utvikling.³⁶ Barnets rett til beskyttelse mot vold og overgrep er meget viktig i forhold til barnets utvikling. Som nevnt i punkt 2.1 kan selv det å bli usatt for mildere former for fysisk avstraffelse være skadelig for barnets utvikling. Barnet kan utvikle psykiske forstyrrelser som fører til dårligere sosial tilpasning og lav selvfølelse. Dette er konsekvenser som helt klart er til skade for barnets utvikling.

Barnekonvensjonen bygger på de generelle menneskerettighetene. Utgangspunktet er at alle mennesker er beskyttet av menneskerettighetene, og dette gjelder uten hensyn til alder, status eller andre egenskaper. Grunnet barnets fysiske og mentale umodenhet, har det imidlertid behov for spesielle vernetiltak og særskilt omsorg.³⁷ Konvensjonen er unik fordi den er ratifisert av alle verdens stater, med unntak av USA og Somalia. Den brede oppslutningen om konvensjonen fører til at konvensjonen må tillegges styrke både politisk og moralsk, men også at den innehar en ekstra juridisk styrke. Av stor betydning for konvensjonen er det at både barna og de som har med barn å gjøre, kjenner til bestemmelsene. Etter konvensjonens artikkel 42 er det pålagt statene å sørge for å gjøre konvensjonen kjent for både barn og voksne.

Det er konvensjonens artikkel 19 som regulerer barns beskyttelse mot omsorgssvikt og overgrep.

³⁵ Elin Saga Kjørholt- Prinsippet om barnets rett til liv, overlevelse og optimal utvikling

³⁶ Ibid s. 65

³⁷ Lucy Smith- FNs konvensjon om barns rettigheter

Den lyder;

1. Partene skal treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative, sosiale og opplæringsmessige tiltak for å beskytte barnet mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnytting, herunder seksuelt misbruk, mens en eller begge foreldre, verge(r) eller eventuell annen person har omsorgen for barnet.

2. Slike beskyttelsestiltak bør omfatte effektive prosedyrer for utforming av sosiale programmer som yter nødvendig støtte til barnet og til dem som har omsorgen for barnet, samt andre former for forebygging, påpeking, rapportering, viderehenvisning, undersøkelse, behandling og oppfølging av tilfeller av barnemishandling som tidligere beskrevet og, om nødvendig, for rettslig oppfølging.

Bestemmelsen innebærer at barnet gis en rett til å bli beskyttet mot vold fra sine foreldre eller andre omsorgspersoner. Artikkelen gir barnet beskyttelse mot alle former for vold, mishandling og omsorgssvikt. Ved tolkning av hva bestemmelsen faktisk innebærer, er det i barnekonvensjonen den språklige forståelsen som skal legges til grunn. Ingen av begrepene er definert i konvensjonen og dette medfører at det var en viss usikkerhet med hensyn til hva som er å forstå som vold, mishandling og omsorgssvikt i konvensjonens forstand. Av særlig betydning for denne oppgaven er hva som ligger i ordet vold. Rammes enhver kraftanstrengelse av begrepet vold eller er det bare de grovere tilfellene som rammes?

I norsk rett er det ikke uvanlig at man gjennom rettspraksis, og da særlig Høyesteretts praksis, finner veiledning i hvordan ord og uttrykk i de ulike lovbestemmelsene er ment å forstå. Barnekonvensjonen mangler imidlertid en domstol eller et klageorgan, og dette har ført til at det er usikkerhet knyttet til innholdet av flere av konvensjonens bestemmelser. Videre eksisterer det heller ikke forarbeider til konvensjonen slik vi er vant med etter nasjonal rett.

I mai 2006 ble det avgitt en generell kommentar fra barnekomiteen som omhandlet fysisk avstraffelse av barn.³⁸ Formålet bak komiteens generelle kommentarer er å

³⁸ Generell kommentar nr 8 (2006)

veilede statene i hvordan konvensjonens bestemmelser er å forstå.³⁹ Kommentarene er ikke rettslig bindende, men de er verdifulle retningslinjer for tolkningen og anvendelsen av konvensjonen.⁴⁰ Hvor stor rettskildemessig vekt man kan tillegge kommentarene fra Barnekomiteen må avgjøre vurderes i forhold til den problemstillingen man står overfor.

I Rt 2009 s 1261 som gjaldt gyldigheten av et vedtak fra Utlendingsnemnda tar Høyesterett stilling til den rettskildemessige vekten til en Generell uttalelse fra FNs barnekomitee. Førstvoterende uttaler:: *”Det avgjørende vil likevel være hvor klart den må anses å gi uttrykk for overvåkingsorganenes forståelse av partenes forpliktelser etter konvensjonene. Særlig må man vurdere om uttalelsen må ses som en tolkingsuttalelse, eller mer som en tilråding om optimal praksis på konvensjonens område. Dernest må man vurdere om uttalelsen passer på det aktuelle faktum og rettsområde. Dette siste er av særlig betydning ved generelle uttalelser som ikke er knyttet til enkeltsaker eller landrapporter, og som derfor ikke har vært gjenstand for dialog mellom komitéen og den berørte staten.”*

Den generelle kommentaren fra Barnekomiteen vedrørende fysisk avstraffelse er ikke knyttet til en enkeltsak, men den er knyttet til fysisk avstraffelse i sin alminnelighet. Imidlertid må den sies å være relativt klar og det foreligger ingen tvil om hvor komiteen mener at grensene for fysisk avstraffelse går. Videre foreligger den ingen tvil med tanke på hvilke holdninger Barnekomiteen har til fysisk avstraffelse av barn, og at de er av den oppfatning at konvensjonen forbyr all bruk av vold mot barn.

I forarbeidene til endringen i barneloven av april 2010 uttaler departementet at de generelle kommentarene fra FNs Barnekomitee er verdifulle retningslinjer og at det bør legges relativt stor vekt på de ved tolkningen av konvensjonens bestemmelser.⁴¹ Det er derfor grunn til å tillegge den generelle kommentaren relativt stor vekt når det gjelder hvor langt forbudet mot fysisk avstraffelse rekker.

³⁹ Ibid s 3

⁴⁰ Høstmælingen (2003) s 80

⁴¹ Ot prp nr 104 (2008-2009) s 26

Under punkt 11 i kommentaren definerer komiteen kroppslig eller fysisk avstraffelse som all straff der det brukes fysisk makt og der hensikten er å volde en viss grad av smerte eller ubehag, uansett hvor lite det er tale om. Komiteens oppfatning er at enhver form for kroppslig refselse er nedverdiggende. Videre nevner komiteen at det finnes andre former for avstraffelse som også er uforenelige med konvensjonens bestemmelser. Med dette menes det straff som går ut på å ydmyke eller nedvurdere barnet, snakke nedsettende om det, bruke barnet som syndebukk eller at man truer, skremmer eller gjør narr av barnet. I følge FNs barnekomitee er det altså slik at barnekonvensjonen forbyr all bruk av vold mot barn, både fysisk og psykisk vold.

Barnekonvensjonen skal i likhet med andre traktater oppfattes som et levende instrument. Dette innebærer at konvensjonen skal tolkes i lys av tid og rom. Den siste tiden har det vært fokusert mye på hvilke virkninger det har at barn utsettes for vold, samtidig som vårt samfunn har beveget seg i retning bort fra kroppslig refselse som et ledd i barneoppdragelsen. I kommentarens punkt 22 understreker komiteen at avskaffelse av voldelig og ydmykende avstraffelse av barn, gjennom lovreformer og andre nødvendige tiltak, er en absolutt og ubetinget plikt for de statene som er parter i konvensjonen. Det samme synet har også kommet frem gjennom rapporter fra andre traktatorganer. Eksempelvis nevnes det at Komiteen mot tortur har anbefalt et forbud mot fysisk avstraffelse på skoler, i rettssystemet og i en del tilfeller, i familiesammenheng.⁴² Det er derfor i dag naturlig at all vold er forbudt etter konvensjonen og at partene gjør det de kan for å få bukt med barnemishandling i sine land.

Aksepten for vold som et ledd i barneoppdragelsen har meget lange tradisjoner i mange land. Komiteen bemerker⁴³ derfor at det i flere land ikke har vært tilstrekkelig å oppheve eventuelle hjemler som tillater fysisk refselse. Det er også behov for et uttrykkelig forbud mot fysisk avstraffelse. Dette ser man klart eksempel på i Norge. Som det er vist til tidligere i oppgaven ble foreldres refselsesrett opphevet i 1972, men

⁴² Generell kommentar nr 8 (2006) s 6

⁴³ Ibid s 9

rettstilstanden etter dette var uklar. Det var først i 1987 det ble inntatt et uttrykkelig forbud mot å bruke vold i barneoppdragelsen. Etter dette kan det konkluderes med at barnekonvensjonen pålegger statene å forby alle former for fysisk avstraffelse mot barn.

4.2 Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen

Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen (heretter kalt EMK) er inspirert av FNs verdenserklæring fra 1948 og ble utarbeidet av Europarådet. Konvensjonen er vedtatt 4. november 1950 og ble ratifisert av Norge i 1953. EMK er rettslig bindende og til forskjell fra FNs menneskerettighetskonvensjoner, herunder Barnekonvensjonen har EMK et effektivt kontrollorgan gjennom Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen. Etter EMK artikkel 34 er individer gitt en klageadgang dersom de anser en av konvensjonens rettigheter som krenket. De nærmere prosessuelle vilkårene vil ikke bli beskrevet her.

I forhold til oppgavens tema er det EMK artikkel 3 som er av interesse.

”Ingen må bli utsatt for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff”

I forhold til fysisk avstraffelse av barn vil det i det vesentlige være umenneskelig eller nedverdiggende behandling det vil være tale om. I de grovere tilfeller, slik som blant annet i den nevnte dommen fra 1856 der et pikebarn ble plassert i et fjøs og til slutt sultet til døde, vil det i manges øyne være naturlig å tale om tortur. Det kreves imidlertid at handlingen er begått med sikte på å oppnå noe, eksempelvis en tilståelse og at det er en myndighetsperson som direkte eller indirekte utfører handlingen dersom en handling skal falle inn under torturbegrepet i konvensjonens forstand.⁴⁴

I det følgende vil det derfor være tale om umenneskelig eller nedverdiggende behandling. Betegnelsen umenneskelig eller nedverdiggende behandling dekker alle former for barnemishandling og grov omsorgssvikt, herunder direkte vold, innesperring i mørke rom og nektelse av mat og drikke. Forbudet mot tortur og mishandling står i en særdeles

⁴⁴ Høstmælingen (2004) s 147

sterkt i menneskerettighetskonvensjonene, noe som innebærer at statenes positive plikter blir svært vidtrekkende.⁴⁵ Med dette menes det at det ikke er tilstrekkelig at staten selv ikke bryter forbudet, men det kreves også at det blir satt inn tiltak for å hindre at overtredelse finner sted. Der barn er ofre for overtredelsen, kan denne plikten innebære at staten også må gripe inn mellom private parter.⁴⁶

Også barnekonvensjonen har en tilsvarende bestemmelse. Forbudet mot fysisk og psykisk vold utfylles av bestemmelsen i Barnekonvensjonen artikkel 37 litra a. Bestemmelsen lyder:

Partene skal sikre at:

”Intet barn utsettes for tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Verken dødsstraff eller livsvarig fengsel uten mulighet til løslatelse skal idømmes for lovovertridelser begått av personer under 18 år”

Det er i denne sammenheng første setning som er relevant. Artikkelen minner om EMK artikkel 3 og bestemmelsene kan i all hovedsak sies å ramme de samme forholdene. Hvorvidt foreldres refselsesrett rammes av bestemmelsene er nærmere drøftet i punkt 4.3 nedenfor.

Videre må det stilles spørsmål om hvordan konvensjonen kan beskytte barna. Det er partene som er pliktsubjekter etter konvensjonen, og dette innebærer at staten er forpliktet til å treffe alle egnede tiltak for å beskytte barnet mot vold. Forpliktelsen er imidlertid ikke konkretisert, noe som innebærer at den nærmere presiseringen av innholdet er overlatt til hver enkelt stat. Dette medfører at det er store variasjoner i hvordan forpliktelsen blir ivaretatt.

⁴⁵ Høstmælingen (2004) s 151

⁴⁶ A vs the United Kingdom 1998

4.3 A vs the United Kingdom

I A vs the United Kingdom fra 1998 var tilfellet at en mann gjentatte ganger hadde slått sin ni år gamle stesønn med en stokk. Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen var av den oppfatning at guttens rettigheter etter EMK artikkel 3 var krenket da den fysiske refselsen kvalifiserte til nedverdiggende eller umenneskelig behandling.

Den britiske dommeren uttalte til juryen da saken gikk i det britiske rettsapparatet at :

“If a man deliberately and unjustifiably hits another and causes some bodily injury, bruising or swelling will do, he is guilty of actual bodily harm. What does ‘unjustifiably’ mean in the context of this case? It is a perfectly good defence that the alleged assault was merely the correcting of a child by its parent, in this case the stepfather, provided that the correction be moderate in the manner, the instrument and the quantity of it. Or, put another way, reasonable. It is not for the defendant to prove it was lawful correction. It is for the prosecution to prove it was not.

This case is not about whether you should punish a very difficult boy. It is about whether what was done here was reasonable or not and you must judge that...”

EMD aksepterte ikke denne åpningen for refselsesrett etter nasjonal lovgivning og uttaler i punkt 24:

“In the Court’s view, the law did not provide adequate protection to the applicant against treatment or punishment contrary to Article 3. Indeed, the Government have accepted that this law currently fails to provide adequate protection to children and should be amended.

In the circumstances of the present case, the failure to provide adequate protection constitutes a violation of Article 3 of the Convention.”

Etter domstolens syn så var altså foreldres refselsesrett slik den var oppfattet i Storbritannia i strid med EMK artikkel 3. Det er i den omtalte dommen imidlertid tale om et relativt omfattende overgrep som vanskelig kan anses å ha ligget innenfor den refselsesretten norske foreldre har hatt overfor sine barn. Det må derfor stilles spørsmål om også de lettere klapsene ville blitt rammet av artikkelen.

Det avgjørende må være om den fysiske avstraffelsen barnet utsettes for vil være nedverdiggende eller umenneskelig behandling. I forhold til en naturlig språklig forståelse kan det virke noe unaturlig å omtale et enkelt tilfelle av et lettere klaps for umenneskelig behandling. Likeså vil det føles feil å benytte dette begrepet der barnet har opplevd dette et fåtall ganger. Artikkelen rammer i midlertidig også nedverdiggende

behandling og det må være relativt klart at selv et lettere klaps kan oppleves som nedverdiggende for den som blir utsatt for det. Med nedverdiggende forstås at barnet opplever at det er mindre verdt enn forelderen som refser det og at barnet opplever å bli ydmyket. Retten minner imidlertid om at mishandlingen må ha en minimumsgrad av alvorlighet dersom den skal falle inn under artikkel 3. Dette er en relativ vurdering som avgjøres ut fra sakens omstendigheter, hvilke type mishandling, varighet og dens fysiske og mentale ettervirkninger. I noen tilfeller tas også offerets kjønn, alder og de helsemessige faktorene med i rettens betraktning.⁴⁷ Dette innebærer etter mitt skjønn at et enkeltstående tilfelle av et lettere klaps vanskelig kan sies å rammes av bestemmelsen. Der de lette klapsene blir benyttet jevnlig som ledd i oppdragelsen eller der barnet er meget ungt kan det imidlertid ikke utelukkes at domstolen ville kommet til det samme resultat som de gjorde i A vs the UK.

4.4 Fremmed rett

Også i de andre nordiske landene finner man forbud mot kroppslig refselse av barn. Det følger for eksempel av den svenske Foreldrebalken 6 kap 1 § 2 at *”barn skal behandlas med aktning for sin person och får inte utsettas för kroppslig bestraffning eller annen krenkande behandling”* I Sverige ble den positive bestemmelsen til fysisk refselse opphevet i 1966. Bakgrunnen for dette var et par alvorlige tilfeller av barnemishandling. Da bestemmelsen skulle oppheves, ønsket man også å markere at kroppslig avstraffelse i det hele tatt burde unngås.⁴⁸ Og i 1979 ble det inntatt et forbud mot ”aga” i svensk lovgivning og de ble dermed det første landet i verden som innførte et forbud mot fysisk avstraffelse.⁴⁹

I en rekommandasjon fra Nordisk Råd nr 10/1982 oppfordret Nordisk Ministerråd de nordiske landene til å innføre ensartede bestemmelser som forbød fysisk avstraffelse av barn.⁵⁰

⁴⁷ A vs the UK punkt 20

⁴⁸ Ot prp nr 17 (1971-1972) s 4

⁴⁹ Regeringskansliet och Rädda Barnen 2009-Aldrig våld – 30 år av svensk lagstiftning mot aga

⁵⁰ Ot prp nr 8 (1986-1987) s 5

I Danmark ble det med virkning fra 1. januar 1986 innført en regel der det etter foreldreansvaret medfulgte en plikt til å beskytte barnet mot både fysisk og psykisk vold. Likeså var foreldrene pliktig til å beskytte barnet mot annen krenkende behandling. Hva som følger etter voldsbegrepet og krenkende behandling i forhold til dansk rett har jeg ikke funnet anledning til å gå nærmere inn på.

4.5 Nasjonal rett

4.5.1 Lovendring 2010

Etter Høyesteretts avgjørelse fra 2005 har flere organisasjoner, blant annet Barneombudet ment at avgjørelsen innebærer at det er nødvendig med en diskusjon av hvor grensen skal gå når det gjelder fysisk straff i oppdragelsesøyemed.⁵¹ Barneombudet var av den oppfatning at det burde være et absolutt forbud mot fysisk avstraffelse av barn og anmodet justisministeren å foreta de nødvendige avklaringer slik at barn kunne bli sikret det samme vernet om sin fysiske integritet som er gitt oss voksne mennesker. Det samme synet ble også meddelt fra Bispemøtet⁵² som etter en oppfordring fra Barneombudet klart tok avstand fra alle former for vold mot barn og anbefalte at begrepet ”tukt” fjernes fra alle fremtidige bibeloversettelser.

Også internasjonalt har det kommet ønsker om at Norge burde klargjøre situasjonen etter dommen fra 2005.

“It would be very valuable, in the light of the Supreme Court's decision, to have a clear statement from the Norwegian Government that it intends to introduce legislation to Parliament at the first opportunity to clarify that children do have equal protection under the law on assault and that no form of physical punishment is permitted.”⁵³

⁵¹ Barneombudet.no –brev til Storberget

⁵² Uttalelse 07/2007

⁵³ Peter Newells anmodning per brev etter dommen i Rt 2005 s 1567

På bakgrunn av de ovennevnte og andre anmodninger, ble det i november 2007 fremsatt et forslag om å endre barneloven.⁵⁴ Lovforslaget ble fremsatt av fire representanter fra Stortinget; Trine Skei Grande, Odd Einar Dørum, Gunvald Ludvigsen og Andre N. Skjelstad.⁵⁵

Forslaget ble behandlet av Familie og kulturkomiteen i Stortinget i februar 2008. Det framkom der at all form for kroppslig avstraffelse som ledd i barneoppdragelsen er uakseptabelt og forkastelig.⁵⁶ Videre fremholder komiteen at det som er forbudt å gjøre mot et voksent menneske også er forbudt å gjøre mot et barn. Flertallet viser til at Høyesteretts uttalelse fra 2005 har vakt debatt og skapt en uklar rettstilstand på området. Det blir videre vist til at lovforslaget er begrunnet av hensynet til å tydeliggjøre rettstilstanden slik at det ikke skal foreligge tvil med tanke på foreldres rett til å bruke kroppslig refselse som et ledd i oppdragelsen av sine barn.

Forslaget var begrunnet i at den gjeldende rettstilling ikke var klar nok. Det ble vist til at selv lett fysisk avstraffelse var i strid med barnekonvensjonen, og at det i norsk rett var behov for et helt presist forbud mot fysisk avstraffelse av barn. Med dette skulle det nå bli helt klart at fysisk avstraffelse også innebar ”lettere” eller ”forsiktige” klaps.

Også i det juridiske miljøet har det vært rettet kritikk mot den lovforståelsen Høyesterett legger til grunn i Rt. 2005 s 1567. Blant annet har Inge Lorange Backer foretatt en drøftelse av dommen⁵⁷ der han konkluderer med at han ikke deler Høyesteretts forståelse av loven. Også Ragnhild Hennum stiller seg kritisk til Høyesteretts uttalelse. Hun uttaler at dommen har medført uklarhet på rettsområdet og at det har oppstått et behov for klargjøring. Dette mener hun bør skje enten ved at flere saker om fysisk avstraffelse blir behandlet i rettsapparatet, eller aller helst gjennom en tydeliggjøring i loven.⁵⁸ Hun påpeker også at en legitimering av det å gi barn et ”lettere klaps” i

⁵⁴ Dok 8:31 (2007-2008)

⁵⁵ Representantforslag nr 31 (2007-2008)

⁵⁶ Ot prp nr 104 (2008-2009) s 30

⁵⁷ Inge Lorange Backer- Kan foreldre gi barna en ”lett klaps?” 2006

⁵⁸ Ragnhild Hennum-Retten til beskyttelse mot vold, overgrep og utnyttelse

oppdragelsesøyemed ikke harmonerer med hverken Barnekonvensjonen eller UNICEFs håndbok til denne.⁵⁹

På den bakgrunn ble følgende forslag fremmet av departementet:

§ 30 tredje ledd nytt første punktum skal lyde:

All bruk av vald mot barn, både fysisk og psykisk er forbode. Dette gjeld og når den fysiske og/eller den psykiske valden brukast som straff av barn i oppsedinga.

Departementets forslag fikk bred støtte fra høringsinstansene og fikk oppslutning blant annet fra Helsedirektoratet, Barneombudet, Domstoladministrasjonen og Landsforeningen for barnevernsbarn. Det var kun Riksadvokaten og Human Rights Alert Norway som i hovedsak gikk imot forslaget.⁶⁰ Sistnevnte ønsket i stedet for en endring i straffeloven.

Riksadvokaten uttaler at det sluttes opp om de intensjonene som foreligger som bakgrunn for lovforslaget, nemlig å tydeliggjøre at alle former for vold mot barn både er skadelig og uakseptabelt. Riksadvokaten påpeker at foreldres refselsesrett ble opphevet ved lov av 25. februar 1972 og stiller derfor spørsmål om det er nødvendig med en klargjøring. Videre uttaler Riksadvokaten at all fysisk kontakt eller maktbruk ovenfor barn ikke er å anse som vold. Som et eksempel nevner Riksadvokaten at foreldre straffritt må kunne bringe en treåring som velter et melkeglass gjentatte ganger ut av ”transe”, ved et lett klaps eller en mild holding dersom barnet ikke responderer på oppfordringen om å ta seg seg sammen.

Lovendringen ble vedtatt i april 2010, og den endelige lovteksten lyder:

Barnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare. Dette gjeld òg når valden brukast

⁵⁹ Ibid s.260

⁶⁰ Ot prp. Nr 104 (2008-2009) s 31

som ledd i oppsedinga av barnet. Bruk av vald og skremmande eller plagsam framferd eller annan omsynslaus åtferd overfor barnet er forbode.

Etter departementets syn er det viktig med en synliggjøring av at all vold mot barn er forbudt i Norge. Lovendringen har til formål å tydeliggjøre at barns integritet er vernet på en like god måte som voksnes er vernet og at barna i kraft av sin sårbare posisjon ikke bare bør ha et like godt vern, men også et bedre vern. Videre vil en tydeliggjøring være i samsvar med anbefalingene fra FNs internasjonale studie om Vold mot barn fra 2004 der det konkluderes med at all vold mot barn bør forbys, også der volden skjer i oppdragelsesøyemed.⁶¹ Endringen vil også være et effektivt middel for å fremheve hva som er akseptable oppdragelsesmetoder. Det er av stor betydning at forbudet skaper tydelige rammer både for barn og voksne, slik at ingen er i tvil om at fysisk og psykisk vold ikke er tillatt i Norge.⁶²

4.5.2 Hva som menes med vold

4.5.2.1 Innledning

Når det fastesettes at barnet ikke skal bli utsatt for vold, er det etter forarbeidene⁶³ et videre voldsbegrep som blir lagt til grunn i dag enn det som ble benyttet i forarbeidene til endringen i 1987. Mens det nå presiseres at all vold i oppdragelsesøyemed er forbudt, også den mildere volden som typisk vil være lette eller forsiktige klaps, var dette noe man tidligere godtok. Grensen Høyesterett trakk opp i sin avgjørelse fra 2005 innebar at voldsbegrepet i barneloven gav barnet et dårligere vern enn det vernet man har etter straffeloven. I forarbeidene til endringen av barneloven nevnes det eksempelvis at et det vil bli ansett som en legemsfornærmelse dersom en arbeidsgiver i sin frustrasjon over dårlig arbeidsinnsats deler ut ”lettere klaps” til sine arbeidstakere. Det kan vanskelig tenkes at dette ville blitt oppfattet som en akseptabel reaksjon, og da det er heller ingen grunn til at man skal akseptere den type adferd mot barn. Fra fagmiljøene gis det bred

⁶¹ Ot prp nr 104 (2008-2009) s 36

⁶² Ot prp nr 104 (2008-2009) s 36

⁶³ Ot prp nr 104 (2008-2009)

støtte til departementets syn på at all fysisk avstraffelse som ledd i barneoppdragelsen er uakseptabelt. Heller ikke vil mildere former for avstraffelse i affekt være tillatt.⁶⁴

Dette totalforbudet mot vold i oppdragelsesøyemed innebærer at der det brukes fysisk makt og hensikten er å volde en viss grad av smerte eller ubehag, uansett hvor lite det er tale om, er å anse som vold. Endringen fra april 2010 må således sies å harmonere med barnekonvensjonens artikkel 19 og de generelle uttalelsene fra Barnekomiteen.

De eventuelle overtredelsene av forbudet straffes etter straffelovens bestemmelser, og det kan også være aktuelt med tiltak fra barnevernet. Dette vil utdypes nærmere under kapittelet om sanksjoner og reaksjoner.

4.5.2.2 Nærmere om fysisk vold

Fysisk vold vil typisk være slag, spark, klyping og lugging, og dette er eksempler på handlinger som faller inn under straffeloven § 228. De grovere tilfellene vil rammes av straffeloven §§ 219 eller straffeloven § 229. Der det er tale om psykisk vold vil forholdet kunne rammes av straffeloven § 223 om ulovlig frihetsberøvelse, straffeloven §§ 246 og 247 om ærekrenkelser og straffeloven § 390 a om hensynsløs opptreden.

Som uttalt i forarbeidene og i den generelle kommentaren fra Barnekomiteen er vold enhver fysisk maktanvendelse som har til hensikt å forårsake smerte eller ubehag.⁶⁵ Dette innebærer at ikke enhver maktanvendelse kan ansees som vold. Det må for eksempel være tillatt å bære et barn vekk fra en trafikkert vei, til tross for at dette skjer mot viltre protester fra barnet slik at man må holde barnet med et godt tak. Det samme vil gjelde i andre situasjoner der man ønsker å forhindre at barnet skader seg selv eller andre. Imidlertid vil det ikke være tillatt med et ”lettere klaps” i en slik situasjon som ble nevnt av Riksadvokaten ovenfor. Det å klappe barn er forbudt under enhver omstendighet og det kan vanskelig tenkes situasjoner hvor dette skal være nødvendig for å hindre skade hos barnet selv eller hos andre. I det nevnte eksempelet vil eksempelvis det å fjerne melkeglasset synes som en lettere utvei, slik at et klaps, uavhengig av hvor lett dette er, må anses som unødvendig. Det presiseres av

⁶⁴ Ibid s 37

⁶⁵ Generell kommentar nr 8 ((2006) punkt 11

departementet at der en situasjon kan løses med lempeligere midler, vil det være ulovlig å ty til maktbruk ovenfor barnet.⁶⁶ En del instanser ønsket seg ved forberedelsen av lovendringen en nærmere presisering av grensen for maktbruk, men dette er etter departementets syn vanskelig å gi. Vurderingen må skje konkret, men det understrekes at grunnet barnets sårbare situasjon må det stilles strenge krav.

Det å knipse et barn på fingrene eller på munnen er et eksempel på en fysisk reaksjon som blir benyttet som ledd i barneoppdragelsen i enkelte hjem. Med mindre det blir knipset svært hardt, må knipsing sies å falle inn under en mildere form for fysisk krenkelse og kan således sidestilles med de ”lettere klaps” som tidligere var tillatt. I forbindelse med denne oppgaven har jeg derfor spurt 356 kvinner som har små barn om knipsing kan kategoriseres som vold i relasjon til forbudet i barneloven § 30.⁶⁷ Jeg har da bedt om kvinnens personlige oppfatning. Totalt 53% av de spurte kvinnene mente at det å knipse barnet sitt er vold. De samme kvinnene var videre gjennomgående av den oppfatning at det også var galt under enhver omstendighet. Av de 46% som mente at knipsing ikke var vold, var bildet imidlertid noe mer nyansert. Her mente også flertallet at det var galt og derfor ikke akseptabel barneoppdragelse, men de mente altså at ordet ”vold” ble feil. Som begrunnelse ble et i det alt vesentlige anført at ordet ”vold” føltes for omfattende og at det ble feil å sidestille knipsing med for eksempel slag. At voldsbegrepet kunne misforstås ble også fremhevet av Fylkesmannen i Oslo og Akershus i forbindelse med lovendringen. De uttalte at vold er et meget sterkt begrep og at det var fare for at folk ikke ville tenke på ”lettere klaps” som en del av begrepet.⁶⁸ De foreslo derfor at man i stedet burde benyttet setningen ” *All bruk av fysisk og psykisk avstraffing av barn er forboden*” for å oppnå en klarest mulig rettsregel.

Av de kvinnene som ble spurt og som i tillegg hadde kommentarer utover det de ble spurt om var det kun to tilfeller der knipsing ble omtalt som akseptabel barneoppdragelse. Felles for de to var at begge i sin barndom hadde opplevd å bli

⁶⁶ Ot prp nr 104 (2008-2009) s 38

⁶⁷ Kvinnene er spurt gjennom et diskusjonsforum på nettstedet Babyverden.no

⁶⁸ Ot prp nr 104 (2008-2009) s 34

knipset på fingrene eller munnen selv og var av den oppfatning at de ikke hadde lidd noe på bakgrunn av det.

Hvorvidt knipsing er vold i relasjon til barneloven § 30 må vurderes i lys av forarbeidene. Departementet understreker at all form for fysisk avstraffelse er uakseptabelt, også der dette skjer som ledd i barneoppdragelsen. Fra fagmiljøet meddeles det at selv mildere bruk av fysisk avstraffelse er skadelig, og at risikoen for psykisk skade ved denne type oppdragelse uansett er langt større enn utsiktene til positive virkninger.⁶⁹ Knipsing er ikke nevnt som et av eksemplene på fysisk vold, men oppramsingen i forarbeidene kan ikke anses å være utømmende.

Videre er det også på det rene at Høyesterett i Rt 1990 s 1115 fant en far skyldig i legemsfornærmelse etter straffeloven § 228 på grunnlag av at hadde knipset sin ett år gamle sønn på munnen. Knipset førte til bloduttredelser og kutt i leppen slik at det måtte være tale om et relativt hardt knips, men dette kan ikke være avgjørende i forhold til hvorvidt et knips skal regnes som vold i relasjon til barneloven § 30 eller ikke.

Avslutningsvis nevnes også at FNs barnekomitee legger en relativt vid tolkning til grunn for hva som er å oppfatte som fysisk avstraffelse og da norsk rett forutsettes å være i samsvar med konvensjonen, må det derfor konkluderes med at knipsing er vold i relasjon til barneloven § 30.

I forhold til at 46 % av de spurte kvinnene ikke mener at knipsing er vold i relasjon til barneloven § 30 kan det i første omgang synes som den allmenne rettsoppfattelsen ikke er i samsvar med loven. Sett i forhold til de kommentarene som ble tilføyet, er det imidlertid grunn til å anta at folk flest er av den oppfatning at selv mildere fysisk avstraffelse allikevel ikke er akseptabelt og at de færreste kunne tenke seg å oppdra barnet sitt på denne måten. Videre er det også interessant at i de særdeles få tilfellene der knipsing ble omtalt som akseptabelt var det slik at kvinnene selv hadde blitt knipset. Dette er interessant fordi det er påvist klar sammenheng mellom at barn som blir slått

⁶⁹ Ot prp nr 104 (2008-2009) s 37

selv blir voldelige.⁷⁰ Det er naturlig at man kan trekke den samme parallellen når det gjelder fysisk avstraffelse av mildere karakter, som for eksempel knipsing.

Det som imidlertid fortsatt er tillatt maktbruk, er den maktbruk som skjer av hensyn til barnet. Etter det foreldreansvaret som påhviler foreldrene etter barneloven § 30 er det foreldrenes plikt å sette grenser for sine barn og dette innebærer at foreldrene enkelte ganger må ta upopulære avgjørelser i barnets sted. Dersom barnet for eksempel ikke ønsker å ha på seg sikkerhetsbeltet i bilen, må foreldrene med rette sies å ha anledning til å benytte en viss maktbruk for å få selen på barnet. Dette er en handling som er motivert ut fra hva som faktisk er det beste for barnet og er derfor tillatt maktbruk. Likeså må det være tillatt at et barn som nekter å ha på seg ytterklær midt på vinteren blir båret inn mot sin vilje og at døren låses slik at barnet ikke kommer seg ut igjen.⁷¹ Det kan selvfølgelig hende at barnet opplever det å bli båret motvillig inn som både ydmykende og krenkende, men dette kan ikke være avgjørende. Foreldrenes maktbruk i en slik situasjon vil være tillatt fordi det er til barnets beste at det ikke leker utendørs uten klær midt på vinteren. Tvert i mot vil man heller kunne stille spørsmål om foreldrene begår en ulovlig handling dersom de ikke griper inn i en slik situasjon. Foreldrene har etter barneloven § 30 plikt til å dra omsorg for barnet og denne omsorgsplikten vil typisk innebære at foreldrene må påse at barnet er tilstrekkelig godt kledd.

4.5.2.3 Nærmere om psykisk vold

Ikke bare den fysiske volden mot barn rammes av forbudet, men også psykisk vold. Dette er viktig fordi det ofte er slik at den psykiske volden er vel så fremtredende som den fysiske.⁷² I det opprinnelige lovforslaget var ordet ”psykisk vold” inntatt i bestemmelsen, men dette ble ansett som uheldig av departementet.⁷³ Grunnen til dette er at man ikke finner igjen ordet i straffeloven og at det dermed faller utenfor det voldsbegrepet som er etablert der. Psykisk vold vil heller rammes av straffeloven § 228

⁷⁰ Ot. prp nr 8 (1986-1987) s 6

⁷¹ Ot prp nr 104(2008-2009)

⁷² Ibid s 38

⁷³ Ibid s 38

som hjemler straff for fysisk vold eller andre fysiske krenkelser. I barneloven § 30, 3. ledd tredje punktum brukes derfor betegnelsen ” plagsam framferd eller annen omsynslaus atferd” noe som dekker den adferden man ønsket å ramme ved begrepet ”psykisk vold”.⁷⁴ Dette er den samme ordlyden som rammes av straffeloven § 390 a. Det må imidlertid stilles spørsmål om bestemmelsene er sammenfallende.

Et barn må sies å være langt mer sårbart enn det voksne mennesker er, og et forhold som verken oppleves som skremmende, plagsomt eller hensynsløst på annen måte fra et voksent ståsted kan allikevel oppleves som både skremmende og plagsomt for et barn. Barn har en livlig fantasi, og avhengig av barnets alder kan barn ha en relativt fjern virkelighetsoppfatning. Det er derfor viktig at man tar hensyn til at barnet ikke forstår like mye som den voksne, også når barnet skal irrettesettes for noe det har gjort.

”Skremmende eller plagsom opptreden eller annen hensynsløs adferd” omfatter etter departementets syn alle måter å skade, skremme, ydmyke eller krenke barnet på uten bruk av fysisk makt der meningen er å få barnet til å føle seg underlegent, mindreverdig, uelsket eller uønsket. Som eksempler nevnes innelåsing av barn i et rom, bruk av trusler om straff, trusler om at barnet skal bli forlatt eller skadet, trusler om å skade barnets omsorgspersoner, søsken eller kjæledyr, ydmykelser, utskjelling, kalle barnet ved ukvemsord, følelsemessig manipulering, latterliggjøring og da spesielt i påhør av andre, nedvurdering, verbal trakassering og følelsemessig avvisning. Listen er ikke ment å være uttømmende. Vurderingen av hvorvidt forbudet er overtrådt må også i dette tilfellet vurderes konkret av domstolene. Vurderingen skal skje i forhold til straffeloven, og departementet legger til grunn at det forbudet som nå er fastsatt i barneloven og den forståelse som legges til i forarbeidene, må få betydning i forhold til tolkningen.

Et typisk eksempel man hører i hverdagen er foreldre som truer med å forlate barnet hvis det ikke samarbeider i butikken, eller hvis barnet nekter å reise seg fra grøftekannten på vei hjem fra barnehagen. For den voksne som kommer med denne trusselen, vil det i de klart fleste tilfeller være tale om en tom trussel. Den voksne vil da være klar over at

⁷⁴ Ibid s 39

barnet selvsagt ikke kommer til å bli forlatt i butikken eller veikanten, men for barnet er ikke dette en like stor selvfølge. For barnet vil tanken om å bli forlatt være meget skremmende og det er all grunn til å tro at denne følelsen vil få barnet til å føle seg utrygg og redd.

Det kan derfor spørres om dette er den type skremmende, plagsom eller hensynsløs adferd som nå er forbudt. I forhold til hvordan barnet opplever tanken på å bli forlatt alene i butikken eller grøftekanten må det være relativt klart at dette kan oppleves som skremmende. I forhold til de fleste tilfeller er det imidlertid vanskelig å tenke seg at meningen bak trusselen er at barnet skal føle seg underlegent, mindreverdig, uelsket eller uønsket slik det fremkommer i forarbeidene.⁷⁵ De fleste foreldre ønsker det beste for barna sine og det er derfor grunn til å tro at slike trusler i all hovedsak snarere er et sterkt ønske om å komme seg ut av butikken eller grøftekanten, enn å få barnet til å føle seg uelsket.

Det må derfor konkluderes med at det må kreves noe mer enn slike ”hverdagstrusler” før forbudet i barneloven § 30 er overtrådt. I forhold til at alle barn er ulike og har ulike grenser på hvor meget de tåler, er det imidlertid ikke mulig å oppstille en konkret grense.

4.5.2.4 Rettspraksis

Endringen av april 2010 er fremdeles så ny at det på det någjeldende tidspunkt kun finnes tilgjengelig rettspraksis etter tidligere lov på området. Jeg har derfor sett på noen dommer fra lagmannsretten der resultatet har blitt frifinnelse. Avgjørelser fra lagmannsretten har langt lavere rettskildemessig vekt enn det dommer fra Høyesterett har, men jeg anser allikevel at de kan belyse problemstillingen i forhold til oppgaven og den någjeldende rettstilstanden og har derfor tatt de med. Spørsmålet er således om resultatet ville blitt et annet etter dagens rettstilstand. Det har ikke vært lett å finne frifinnende dommer på området og grunnen kan være at grensetilfellene ikke i samme grad som de klare tilfellene av barnemishandling har vært behandlet i rettsvesenet.

⁷⁵ Ot prp nr 104 (2008-2009) s 39

I LH-2008-108005 var tilfellet at en kvinne var tiltalt etter straffeloven § 228 jf. § 232 for å ha utøvet vold mot sin tre år gamle sønn. Faktum i saken var at kvinnen transporterte sin tre år gamle sønn på en sparkstøtting gjennom byen og at sønnen ikke ville sitte i ro på denne. Kvinnen måtte derfor sette sønnen gjentatte ganger ned på sparkstøttingen. Dette skjedde mot høylytte protester fra barnet. Det å holde barnet fast for å hindre at de utsetter seg selv for fare, eksempelvis ved å løpe ut i en trafikkert vei er utvilsomt lov, også etter dagens rettstilstand. I avgjørelsen vises det til Rt 2005 s 1567 der det uttales at handlinger med avvergende eller hindrende karakter ikke rammes av straffeloven § 228. Også i forarbeidene til den siste lovendringen i barneloven uttales det at det i enkelte tilfeller vil være nødvendig å bruke noe fysisk makt ovenfor barnet når dette skjer i omsorgsøyemed.⁷⁶ Det presiseres imidlertid at fysisk mat eller tvang ikke vil være tillatt dersom situasjonen kan løses med lempeligere midler. I den aktuelle avgjørelsen fant ikke retten at kvinnen brukte unødvendig makt for å få sønnen med seg. Gode grunner taler for at avgjørelsen ville blitt den samme etter dagens rettstilstand.

I LF-2008-30112 var tilfellet at en mann var tiltalt etter straffeloven § 228 jf. § 232 for å ha utøvet vold mot sønnen sin gjennom en fireårsperiode. Sønnen var i denne perioden fra 12- 16 år. Retten skulle bedømme fire ulike hendelser der sønnen mente faren hadde opptrådt voldelig mot ham. I de to første tilfellene tok retten ikke stilling til realitetene, da forholdet uansett var foreldet, og i forhold til det tredje tilfellet var ikke bevisbyrden oppfylt. Vurderingen er derfor knyttet opp mot den fjerde hendelsen faren sto tiltalt for. Faktum var da at det oppstod basketak mellom far og sønn grunnet en uoverensstemmelse om lekser. Sønnen skal ha viftet med hendene foran faren, som kastet sønnen i gulvet, og holdt skuldrene hans nede med hendene sine. Etter rettens oppfatning er det usikkert hvorvidt denne hendelsen er rettsstridig da det etter tiltaltes oppfatning var nødvendig å holde sønnen nede. Som nevnt er det etter gjeldende rett tillatt med mild holding der dette blir gjort for å hindre eller avverge at barnet skader seg selv eller andre. I denne avgjørelsen synes jeg det er få holdepunkter for at sønnen hadde planer om å skade seg selv eller faren. Det er derfor en mulighet for at farens

⁷⁶ Ot prp nr 104 (2008-2009) s 38

handling må karakteriseres som en overtredelse av barneleven § 30 slik den lyder i dag. I avgjørelsen ble faren frifunnet på bevisets stilling, men slik jeg oppfatter det er tvilen knyttet til hvorvidt faren tok kvelertak på sønnen eller bare holdt ham hardt fast. Uavhengig av om faren tok kvelertak på sønnen eller bare holdt ham fast på gulvet er dette etter min oppfatning en situasjon som kunne vært løst med lempeligere midler enn det som ble benyttet, og forbudet er således overtrådt.

4.5.3 Sanksjoner

Det er etter endringen av 9. april 2010 helt klart at foreldre ikke har noen refselsesrett overfor sine barn. Det er imidlertid ikke knyttet noen sanksjoner til forbudet i barneloven § 30, og en eventuell overtredelse må derfor straffes etter bestemmelsene i straffeloven.

Den bestemmelsen som i de fleste tilfeller vil være overtrådt er straffeloven § 228. Bestemmelsen rammer den som øver vold mot en annens person eller på andre måter fornærmer ham på legeme. Det er det første alternativet som er mest praktisk. Typiske tilfeller av legemsfornærmelse ved vold er slag, klyping, lugging og spark. I Rt 2005 s. 1567 var tilfellet at en stefar hadde slått to gutter på baken med flat hånd. Denne handlingen ble funnet å falle inn under gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 228. Men også andre handlinger enn slag og spark faller inn under bestemmelsen. Vurderingen må gjøres i forholdt til hvorvidt det er øvet vold mot barnet, og det kreves da en viss kraftanstrengelse. Det kan stilles spørsmål om det kreves det samme, uavhengig av om handlingen er begått mot en voksen eller mot et barn. I forhold til voldsbegrepet i straffeloven generelt er det ikke meget som kreves for at kraftanstrengelsen har blitt ansett som vold. Det kan for eksempel være vold at en person har puffet en annen så kraftig at vedkommende måtte ta et skritt tilbake. Det er videre ikke nødvendig at handlingen oppleves som smertefull eller i det hele tatt fysisk ubehagelig. Dette kan tale for at det bør legges til grunn for at det samme voldsbegrepet kan benyttes for både voksne og barn. Det er imidlertid uttalt i forarbeidene til endringen av barneloven fra 2010 at det må kunne vektlegges at handlingen er rettet mot barn og at terskelen således

må senkes for hva som rammes av bestemmelsen.⁷⁷ Dette er altså det motsatte av hva som var tilfellet tidligere.

Også straffeloven § 219 er aktuell der det er tale om barnemishandling. Bestemmelsen rammer de mer alvorlige tilfellene og rammer den som ved å true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke, grovt eller gjentatt mishandler sin tidligere eller nåværende ektefelle, sin eller tidligere eller nåværende ektefelles slektning i rett nedstigende linje, sin slektning i rett oppstigende linje, noen i sin husstand, eller noen i sin omsorg.

Hvorvidt et forhold skal bedømmes etter straffeloven § 228 eller straffeloven § 219 må avgjøres ut fra en konkret vurdering. Der det er tale om barnemishandling over en lengre periode er det straffeloven § 219 som bli benyttet.

Et eksempel på barnemishandling har vi fra Rt 2005 s. 938 hvor en mann ble dømt for å ha mishandlet sin adoptivdatter fra 1990 og frem til 2002. Mishandlingen varte fra jenta var fire år og frem til hun flyttet til besteforeldrene sine som 15-16 åring. I tillegg til kjefting og trakassering, ble det funnet bevist at mannen hadde slått piken med flat hånd mot ansiktet og tatt kvelertak på henne. Også i Rt 2004 s 595 som tidligere er omtalt i oppgaven fant retten av forholdet falt under straffeloven § 219. Forholdet i saken var et en mann hadde utsatt sine barn og sin stesønn for ulike overgrep i en periode på flere år. Barna hadde blitt utsatt for klyping, lugging, vridning av øret og unntaksvis slag med flat hånd. Retten la vekt på at krenkelsene hadde foregått over et lengre tidsrom, totalt sett i 13 år og etter rettens syn var det vanskelig å tenke seg at dette ikke hadde satt preg på guttenes oppvekst.

De særdeles grove, enkeltstående tilfellene av vold mot barn blir bedømt etter straffeloven § 229. Bestemmelsen retter seg mot den som den som skader en annen på legeme eller helbred i første alternativ og den som ”hensetter noen i avmakt, bevisstløshet eller lignende tilstand. Hvorvidt den skaden som blir påført skal betegnes som legemsfornærmelse etter straffeloven § 228 eller legemsbeskadigelse etter

⁷⁷ Ot prp nr 104 (2008-2009) s 39

straffeloven § 229 må vurderes konkret. Det er ikke tilstrekkelig at man får et blått merke eller et lite risp i huden.⁷⁸ Det kreves altså noe mer, men nøyaktig hva som kreves vil variere ut fra skadens varighet og omfang. Typisk vil for eksempel de tilfellene der foreldre har påført barna sine bruddskader ble bedømt etter straffeloven § 229. I disse tilfellene har det som jeg har vist fra tidligere dommer, ikke vært tvil om at refselsesretten er overskredet.

Fra nyere tid er det mest kjente tilfellet den såkalte Christoffer-saken som har fått mye omtale i media. I LA-2008-179127 ble guttens stefar dømt for legemsbeskadigelse med døden til følge, samt mishandling. Stefaren ble dømt etter straffeloven § 229 3. straffalternativ, jf. § 232, og straffeloven § 219 første ledd 1. punktum Skadene skal ha blitt påført ved at gutten hadde blitt slått gjentatte ganger mot et hardt underlag og hadde det tragiske utfall at gutten døde av skadene. Stefaren ble dømt til åtte års fengsel for ugjerningen.

4.5.4 Straffritaksgrunn

Hvorvidt det er ønskelig å ilegge straff, må sees i forhold både til straffens begrunnelse generelt og i forhold til den konkrete situasjonen. Det er derfor i norsk rett regler som kan føre til at en handling som i utgangspunktet er straffbar kan lates straffri.

Ut fra straffens grunnleggende hensikt som er å få borgerne til å avstå fra de aktuelle handlingene som er belagt med straff,⁷⁹ er det etter mitt syn klart at man bør reagere med straff der foreldre bruker vold som et ledd i oppdragelsen av sine barn. Det er viktig at myndighetene viser klart og tydelig at man ikke lenger aksepterer vold mot barn, og at det kommer reaksjoner i de tilfellene forbudet blir overtrådt.

I forhold til en konkret situasjon kan imidlertid straffen synes unødig hard. Provokasjon er en tradisjonell straffritaksgrunn, og hensynet bak regelen er todelt. For det første er

⁷⁸ Johs Andenæs- Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene s84

⁷⁹ Johs Andenæs- Alminnelig strafferett s 73

det en unnskyldende omstendighet for gjerningsmannen at han er provosert. Man kan ikke bebreide ham i samme grad som det man ville gjort dersom handlingen kom direkte uprovosert. Videre kan man si at regelen om straffrihet på grunn av provokasjon er en videreføring av bestemmelsen i straffeloven § 56 b om straffnedsettelse på grunn av berettiget harme. Avslutningsvis kan det sies at den som har opptrådt provoserende ikke har samme krav på rettsbeskyttelse som en sakesløs person.⁸⁰ Spørsmålet i det følgende er derfor om et barn kan handle på en slik måte at forelderen med rette kan sies å være provosert. Det kan foreligge provokasjon der barnet har begått en legemskrenkelse eller en ærekrenkelse forut for voldshandlingen. Spørsmålet er behandlet i forarbeidene til lovendringen av 1987.⁸¹ Barnemishandlingsutvalget var av den oppfatning at de som oppdrar barn må tåle adskillig fra en mindreårig uten å ty til vold mot barnet. Utvalget mente videre at det burde inntas i loven at ”Handlingen kan ikke lades straffri når fornærmede er under ti år”. Dette fikk Barnemishandlingsutvalget ikke støtte for, da departementet mente at det allerede var sikker rett at foreldre måtte tåle meget fra sine barn uten at de straffritt kan svare med en voldshandling.

Hvorvidt foreldrenes legemsfornærmelse kan lates straffri på grunn av provokasjon, må vurderes skjønnsmessig. Her vil barnets alder og modenhet spille en avgjørende rolle.⁸²

Spørsmålet var oppe i Rt 1978 s 1428. I den aktuelle saken hadde en mann gitt sin stesønn juling slik at han hadde bloduttredelser over korsryggen, baken og låret. Skadene var av et slikt omfang at gutten ble lagt inn på sykehuset. Stefarens handling skal ha vært forårsaket av at gutten hadde opptrådt rampete hele dagen, samt gjort seg klar til å ripe opp lakken på bilen til tiltaltes bror. Tilsvarende oppripping hadde gutten foretatt seg dagen før, men da på stefarens bil. Retten uttaler imidlertid;

”Alt hva en vidløftig 5 1/2-åring kan formå, så kan han dog ikke sies å ha provosert stefaren slik at det kan begrunne at stefaren kan las straffri p.g.a. provokasjon, jfr. strl. § 228 tredje ledd.”

⁸⁰ Johs Andenæs- Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene s 75

⁸¹ Ot prp nr 8 (1986-1987) s 7

⁸² Ot prp nr 8 (1986-1987) s 8

Provokasjon ble heller ikke godtatt i Rt 1990 s 1155. I dette tilfelle hadde en far knipset sin 20 mnd gamle gutt på munnen med den følgen at leppen hovnet opp og gutten blødde på innsiden av munnen. Knipset var foranlediget av at gutten bet ham i hånden. Retten uttaler her at;

”...ikke er rom for å anvende § 228 tredje ledd i forhold til et barn på det alderstrinn som det her er tale om.”

Det er som nevnt antatt at foreldre må tåle meget før de kan svare med vold overfor sine barn. Det ligger i barnets natur å teste grenser og dette er noe barnet vil bedrive helt fra spedbarnstadiet og opp i tenårene. Det synes da naturlig at man ikke kan gjemme seg bak bestemmelsen om straffrihet på grunn av provokasjon når man opplever det som er en naturlig del i oppdragelsen av sine barn.

Minstekravet kan således sies å være at barnet har innsikt i handlingens provoserende karakter⁸³. Spørsmålet er da når man kan si at denne innsikten er oppnådd. Spørsmålet kan ikke besvares generelt, da barn er ulike og dermed har et ulikt utgangspunkt for når man kan anta at en slik innsikt foreligger. Det kan imidlertid være naturlig å ta utgangspunkt i den kriminelle lavalderen som er femten år. Selv om barn også etter denne alderen, er ulike, har i alle fall lovgiver bestemt at alle over 15 år kan straffes for de kriminelle handlinger de eventuelt begår. Dette innebærer at man også i andre sammenhenger kan forvente mer av en ungdom over 15, enn det man kan av de yngre barna og det er grunn til å anta at de fleste 15-åringer er klar over hvilke uttalelser som vil virke provoserende på foreldrene.

Det klare utgangspunkt er imidlertid at man ikke skal benytte seg av vold som ledd i barneoppdragelsen, og det må derfor konkluderes med at selv etter at barnet har fylt femten år, må foreldrene tåle meget før man kan late en handling straffri på grunn av provokasjon.

⁸³ Norsk Lovkommentar- Magnus Matningsdal

4.5.5 Barnevernet

Det er foreldrene som i utgangspunktet har ansvaret for barnets oppvekst. Men der barn lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, skal barnevernet sikre at de får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Dette følger av Lov om barneverntjenester av 17 juli 1992, heretter kalt bvl. Der barneverntjenesten får tips om at et barn lever under vanskelige forhold, har de rett og plikt til å undersøke situasjonen etter bvl § 4-3 dersom det er rimelig grunn til å tro at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter loven.⁸⁴ De tiltak som barnevernet setter inn skal alltid være motivert ut fra barnets beste, dette følger av bvl. § 4-1. Videre skal tiltakene heller ikke være mer vidtgående enn det som er nødvendig. Dette innebærer at der situasjonen kan avhjelpes ved hjelpetiltak, som for eksempel opplæring eller avlastning, skal det ikke settes i verk mer inngripende tiltak. Hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4 skal ytes der det foreligger ”særlige behov”. Der foreldrene ikke er i stand til å følge forbudet mot all fysisk avstraffelse av barn, kan et eventuelt hjelpetiltak være råd og veiledning fra barnevernet. I saker der barneverntjenesten er klar over at foreldre benytter seg av lette klaps i oppdragelsesøyemed, vil de gjennom dialog med foreldrene informere om forbudet og gjøre foreldrene oppmerksomme på at også lette klaps i oppdragelsesøyemed er forbudt. Dersom dette ikke når frem til foreldrene vil forholdet bli anmeldt til politiet.⁸⁵

Der barn utsettes for mer alvorlig vold, kan det imidlertid være nødvendig at barnevernet tyr til sterkere midler, og barnet kan da bli flyttet ut av hjemmet med hjemmel i barnevernsloven § 4-12 c. Det kreves imidlertid at barnet blir utsatt for mishandling eller andre alvorlige overgrep i hjemmet. Der foreldrene har tildelt sine barn et lett klaps vil forholdet helt klart ikke komme inn under denne bestemmelsen. Det kan imidlertid stilles spørsmål om forholdet likevel faller inn under bestemmelsen hvis de lette klapsene er en del av barnets hverdag.

En omsorgsovertagelse vil innebære at barnet flyttes fra foreldrene og at barnevernet overtar omsorgen for barnet. Dette er et meget inngripende og alvorlig tiltak både for

⁸⁴ Lucy Smith, Peter Lødrup- Barn og foreldre s 226

⁸⁵ Samtale med Ingrid Blindheim, leder i barneverntjenesten Moss

foreldrene og barnet og skal derfor være et siste alternativ. I forarbeidene til barnevernloven uttaler departementet at alvorlige overgrep etter barnevernloven § 4-12 c omfatter så vel fysisk mishandling og seksuelle overgrep som sjikane, trakassering eller vedvarende mindre overgrep.⁸⁶ Hva som ligger i betegnelsen vedvarende gis det ingen nærmere henvisning på, men det er altså grunn til å anta at det i enkelte tilfeller kan være aktuelt med omsorgsovertagelse der barnet blir utsatte for lette klaps over lengre tid.

At omsorgen ligger hos barnevernet, betyr imidlertid ikke at foreldreansvaret også er overtatt. Foreldreansvaret ligger i all hovedsak hos foreldrene, med unntak av svært sjeldne tilfeller der det typisk vil være tale om adopsjon etter bvl § 4-20.⁸⁷

4.5.6 Erstatning

I de tilfellene foreldre er tiltalt for å utøve vold mot sine barn, er det i tillegg til straffebestemmelsene i straffeloven og ”trusselen” om inngrep fra barnevernet en mulighet for at de blir dømt til å betale erstatning til barnet.

Hjemmelen for erstatning finnes i skadeerstatningsloven § 3-5 som lyder:

Den som forsettlig eller grovt aktløst har

a) voldt skade på person eller

b) tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i § 3-3,

kan – uansett om det ytes menerstatning etter § 3-2 eller standardisert erstatning etter § 3-2a – pålegges å betale den fornærmede en slik engangssum som retten finner rimelig til erstatning (oppreisning) for den voldte tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art. Ved krenking eller mislig atferd som nevnt i straffeloven 2 §§ 195, 196 og 200 tredje ledd, skal det ved utmålingen av oppreisning særlig legges vekt på handlingens art, hvor lang tid forholdet har pågått, om handlingen er et misbruk av slektskapsforhold, omsorgsforhold, avhengighetsforhold eller tillitsforhold, og om handlingen er begått på en særlig smertefull eller krenkende måte.

Da det kreves meget for å dømme noen til straff, er det flere eksempler på at foreldre er frikjent i forhold til straffeloven, men allikevel dømt til å betale erstatning til barnet for

⁸⁶ Ot prp nr 44 (1991-1992) s 43

⁸⁷ Ibid s228

det samme forholdet. Et eksempel på dette har vi i LB-2010-30302. Her var erstatningsspørsmålet oppe i straffesaken.

Tilfellet i saken var at et foreldrepår stod tiltalt for mishandling av sine to barn. Tiltalen gjaldt både direkte mishandling og passiv mishandling ved å ikke ha grepet inn da mishandlingen fant sted. Foreldrene ble dømt i tingretten, men frikjent i lagmannsretten. Foreldrene ble imidlertid dømt til å betale erstatning til begge barna. I avgjørelsen uttaler retten at den frifinnende dommen ikke er til hinder for at barna kan tilkjennes erstatning ettersom kravene er strengere for å idømme straff enn det kravene er for å idømme erstatning. Uskyldspresumpsjonen i Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen setter imidlertid skranker for hva som kan legges til grunn ved avgjørelsen av erstatningskravet. Dette medfører at domstolen ikke kan begrunne avgjørelsen på en slik måte at den skaper tvil om uskylden til den tiltalte. Det stilles krav om klar sannsynlighetsovervekt dersom det skal idømmes erstatningsplikt. I den aktuelle saken fant lagmannsretten det klart sannsynlig at foreldrepåret var skyld i mishandlingen av sine barn, enten ved å direkte ha utført de voldelige handlingene eller ved å unnlate å gripe inn da handlingene ble utført av andre. Videre ble det lagt til grunn at de fysiske og psykiske skadene barna hadde, var en direkte følge av den mishandlingen de ble utsatt for. Oppreisningsbeløpet for datteren som var påført hjerneskade og delvis lammelse ble satt til 300 000 kroner, mens sønnen som ikke hadde fått varige fysiske mén, men blitt diagnostisert med posttraumatisk stresslidelse ble tilkjent 100 000 kroner.

I den aktuelle saken har også barnevernet plassert barna utenfor hjemmet i medhold av barnevernsloven § 4-12, og foreldrene er også fratatt foreldre retten i fylkesnemda.⁸⁸

Spørsmålet om erstatning var også oppe i Rt 2004 s 595. Tilfellet i saken var at en mann hadde utsatt sine to sønner og sin stesønn for forskjellige overgrep i et lengre tidsrom. Det var her tale om krenkelser med oppdragende formål som bestod i klyping, klemming av ørene, slag med flat hånd og ved en enkel anledning ris på baken. Det ble

⁸⁸ Artikkel Verdens Gang 03.09.2010.

lagt stor vekt på at den fysiske refselsen hadde skjedd ved gjentatte anledninger gjennom flere år. Guttene ble alle sammen tilkjent oppreisning på kroner 15.000 hver.

Barnemishandling har aldri vært akseptert, og at det ytes erstatning i slike saker som den nevnte dommen fra Borgarting lagmannsrett, er derfor en naturlig konsekvens av den ugjerningen ofrene har blitt utsatt for. Spørsmålet er imidlertid om det kan ytes erstatning også i de saker der det er tale om lette klaps. Og er det nok med et enkelt klaps eller må dette være noe som har skjedd ved flere anledninger?

Kravet etter skadeerstatningsloven § 3-5 er at det skal være voldt skade og da må det etter mitt skjønn kreves noe mer enn et enkeltstående klaps. Det kan vanskelig tenkes at et tilfelle av et lettere klaps kan ha medført skade hos barnet. Både fysiske og psykiske skader er imidlertid omfattet av bestemmelsen slik at der det lette klapset har ført til at barnet lever i evig frykt for gjentakelse kan erstatning være aktuelt. Det er grunn til å tro at slike tilfeller ikke vil bli brakt inn for rettsvesenet og en behandling av domstolene synes derfor å være lite tenkelig.

5 Vurdering av dagens rettstilstand

5.1 Innledning

Endringen av 9. april 2010, som trådte i kraft med umiddelbar virkning gjør at det nå er helt klart at all vold mot barn er forbudt og at det ikke finnes noe igjen av den refselsesretten foreldre en gang hadde. Likeså er det forbudt å utsette barnet for skremmende eller plagsom opptreden eller annen hensynsløs adferd. Dette er et stort steg i riktig retning for å sikre barn og unge en god oppvekst. Barn bør kunne føle seg trygge i sine egne hjem, og med den kunnskapen man har om konsekvensene av selv mildere formere for vold er det en selvfølgelighet at man ikke tillater at barn blir utsatt for dette.

5.2 Opplysningsvirksomhet

Dersom forbudet skal virke etter sin hensikt er det imidlertid viktig at forbudet også har en forankring i folks holdninger, og det er derfor nødvendig at det blir drevet opplysningsvirksomhet og kampanjer med fokus på holdningsskapning. Et forbud i seg selv, er ikke tilstrekkelig for å sikre barn og unge en trygg oppvekst.

Media har i den siste tiden hatt et økende fokus på vold mot barn og spesielt VGs artikkel fra mai 2010 om 33 barn som har blitt drept av sine foreldre de siste 10 årene har gjort inntrykk på mange. De tilfellene det der er tale om er som sagt barnedrap og overskrider således klart foreldres refselsesrett som er tema for denne oppgaven. Allikevel mener jeg det er relevant grunnet at artiklene har satt fokus på vold mot barn og således skapt kunnskap om forbudet.

Videre er det nå klart at langt flere anmelder familievold enn det som var tilfellet tidligere. Bladet politiforum skriver at antallet anmeldelser i første halvår i år var 1320 mot 112 anmeldelser i første halvår av 2006. Det er altså ti ganger flere som anmelder familievold i dag, enn det som var tilfellet for fire år siden.⁸⁹ Einar Skarpeid i Agder politidistrikt er av den oppfatning at det som tidligere var mørketall nå får se dagens lys gjennom politianmeldelser. Etter min oppfatning er det grunn til å tro at den økte bevisstheten rundt temaet vil være med på å sikre at man faktisk oppnår en nulltoleranse når det gjelder fysisk avstraffelse av barn og at holdningene i samfunnet vil være i samsvar med loven. Det er viktig at barnet er klar over hvilke rettigheter det har og at det ikke er greit at foreldrene slår.

5.3 Fremmedkulturelle miljøer

Som det fremgår av NOVA rapporten⁹⁰ er det en økt tendens til å benytte seg av fysisk refselse i fremmedkulturelle miljøer. I et samfunn med en stadig økende befolkning med fremmedkulturell bakgrunn er det derfor avgjørende at det blir opplyst om forbudet mot fysisk avstraffelse på et tidlig tidspunkt slik at det også i disse miljøene er

⁸⁹ VG 24 august 2010

⁹⁰ NOVA rapport 20/07

sammenheng mellom rettstilstanden og hvordan barn faktisk blir behandlet. En sak fra Frostating lagmannsrett fra 2009 kan belyse temaet.⁹¹

Tilfellet i saken var at en 18 år gammel jente hadde blitt utsatt for tre legemsfornærmelser fra sin far i såkalt oppdragende hensikt. Bakgrunnen for den fysiske avstraffelsen var at datteren hadde brakt dårlig rykte over familien og seg selv og faren slo henne derfor i oppdragende hensikt slik kulturen i han hjemland tilsa og ga ham rett til. Slagene ble tildelt både med en skjøteledning og med flat hånd. Slagene med ledning var et alvorlig forhold som klart overskred refselsesretten og retten uttalte at allmennpreventive grunner tilsier at det i slike tilfeller som utgangspunkt bør reageres med fengsel. Retten uttalte imidlertid at faren fremstod som angrende på et reflektert vis. Han hadde redegjort for lagmannsretten at han nå forstod at dette ikke var aksepterte handlinger i vårt samfunn og at han hadde gjennomført kurs i regi av Trondheim kommune om familie- og naboforhold i norsk kultur. Faren ble i stedet dømt til samfunnsstraff, og retten uttalte videre at et innenfor rammen av samfunnsstraff kunne gjennomføres programmer som styrket mannens forståelse for konflikthåndtering etter norsk mønster.

Jeg mener at retten i dette tilfellet valgte en løsning som må sies å være meget hensiktsmessig når det gjelder å få fremmedkulturelle foreldre til å forstå hvilket syn som er rådende når det gjelder fysisk avstraffelse av barn i Norge. Det er først og fremst gjennom opplysning om forbudet man kan oppnå en ensartet forståelse for hvilke negative konsekvenser fysisk avstraffelse har og at konflikter med barn bør søkes løst gjennom andre metoder enn vold.

Også i forarbeidene til endringen i barneloven av april 2010 nevnes det at det er viktig med forebyggende tiltak.⁹² Dette gjelder både i forhold til minoritetsforeldre og foreldre generelt. Når det gjelder minoritetsforeldre, blir det foreslått flere konkrete forslag som skal styrke arbeidet med disse og forebygge vold i oppdragelsen. Forslagene innebærer blant annet tiltak i forhold til foreldreveiledning og foreldreopplæring og at

⁹¹ LF-2009-14196

⁹² Ot prp nr 104 (2008-2009) s 35

oppdragelseskunnskap bør inkluderes i introduksjonsprogrammet for nyankomne flyktninger. Gjennomføringen av slike og andre tiltak bør gjennomføres for å oppfylle FNs barnekonvensjon artikkel 18 punkt 2 og artikkel 19 punkt 2.

Når det gjelder foreldre generelt uttales det fra Norsk psykologforening⁹³ at det ved implementeringen av endringen i barneloven er viktig at det satses på oppfølging og veiledning. Foreldre som har en autoritær oppdragelsesstil må få muligheten til å lære, samtale og reflektere over andre måter å oppdra barna sine på slik at man på en vellykket måte kan endre oppdragelsesstil. I følge Psykologforeningen vil det være naivt å tro at disse foreldrene kan forandre seg over natten på bakgrunn av en lovendring.

I forbindelse med viktigheten av forebyggende tiltak uttaler departementet at dette allerede gjøres i stor utstrekning.⁹⁴ Blant annet har folderen ”Når jeg blir så sint at jeg nesten sprekker” blitt utgitt på norsk og oversatt til russisk, tyrkisk, arabisk og urdu.⁹⁵ Videre er det også iverksatt kompetansestyrking i barnevernet og familievernet.

5.4 Endring i straffeloven

Grunnet at det ikke foreligger noen sanksjonsmuligheter i barneloven ønsket flere av høringsinstansene i forbindelse med lovendringen av 2010, at det også burde inntas en presisering i straffeloven.⁹⁶ Dette gjaldt blant annet Redd Barna, Barneombudet, Juridisk rådgivning for kvinner og Norsk Senter for menneskerettigheter. Ønsket var begrunnet i at en presisering i straffeloven ville medføre en ytterligere sikring av barns strafferettslige vern.

Spørsmålet er behandlet i Ot prp nr 22 (2008-2009). Etter en vurdering av den gjeldende rettstilstanden og den endringen i barneloven som var på trappene,

⁹³ Ibid s 35

⁹⁴ Ibid s 37

⁹⁵ Ibid s 37

⁹⁶ Ot prp nr 104 (2008-2009) s 34

konkluderte departementet med at barn har det samme kravet på vern som det voksne har og at det derfor ikke var nødvendig med den endring i straffeloven. Videre påpekte departementet at en lovregulering vedrørende barn og foreldre hører hjemme i barneloven.⁹⁷ Departementet behandlet dommen inntatt i Rt 2005 s 1567 og uttalte at ; *”Nå kunne kanskje forarbeidsuttalelsene det er vist til i Høyesteretts kjennelse fra 2005 gjøre det ønskelig med en uttrykkelig presisering i straffeloven at det ikke er tillatt å refse barn i oppdragelsesøyemed. Ideelt sett burde dette være overflødig, og for øvrig vil en slik presisering stride mot straffelovens oppbygning og innhold”*

Etter departementets oppfatning ville det altså være uheldig å innta presiseringer i loven i forhold til en enkelt gruppe. Riktignok står barn i en særstilling grunnet sin underlegne størrelse og fysikk i forhold til sine foreldre, men de kan ikke anses å være den eneste gruppen som står i en slik særstilling. Dette vil også gjelde for andre grupper, blant annet vil for eksempel funksjonshemmede også i mange tilfeller være vesentlig fysisk underlegne en funksjonsfrisk voksen, uten at det er inntatt særlige presiseringer i forhold til denne gruppen. Videre uttales det også i forarbeidene til endringen av barneloven § 30, at terskelen for hva som rammes av voldsbegrepet, både i forhold til fysisk og psykisk vold vil være lavere der barn er offeret og at dette vil få betydning ved tolkningen av straffelovens bestemmelser.⁹⁸ Gode grunner taler for at dette vil bli fulgt opp av domstolene, slik at barnets rettstilling er sikret.

5.5 Avsluttende bemerkninger

5.5.1 Bør de lette klapsene også være straffbare?

Selv om det nå er helt klart at de lette klapsene i oppdragelsesøyemed er ulovlige, kan det stilles spørsmål om de også bør føre til straff. Hvis de lette klapsene er en del av barnets hverdag er det klart at dette bør få konsekvenser for foreldrene, og det vil oppleves å være i strid med den alminnelige rettsfølelsen dersom samfunnet ikke reagerte i en slik situasjon. Men hva med de tilfellene der dette skjer en enkelt gang. Er det da riktig at foreldrene skal straffes for det ene forholdet?

⁹⁷ Ot prp nr 22(2008-2009) s 177

⁹⁸ Ibid s 38 og s 39

Det kan synes å være drastisk å ilegge straff der det er tale om en enkel overtredelse av forbudet. Der det er tale om at barnet har blitt utsatt for et lettere klaps vil dette mest sannsynlig ikke ha medført noe særlig smerte og det er grunn til å anta at de aller fleste barn ville kommet fra hendelsen uten å ha blitt påført varige skader. Også i forhold til det faktum at vold avler vold, er det grunn til å anta et lettere klaps i løpet av barndommen, ikke vil føre til store ringvirkninger for hvordan barnet vil håndtere vanskelige episoder senere i livet.

Det er imidlertid vanskelig å se at et forbud kan få full gjennomslagskraft i befolkningen dersom eventuelle overtredelser ikke blir sanksjonert. Når det nå er sikker rett at barn har krav på å ikke bli utsatt for fysisk refselse i barndommen, og videre at regjeringen jobber med at forbudet skal være allment kjent i samfunnet, er det av hensyn til den allmenne rettsfølelsen viktig at overtredelser blir sanksjonert slik at det er samsvar mellom rettstilstanden og de følger eventuelle overtredelser får. Dette gjelder selv om overtredelsen i forhold til det enkelte barn ikke nødvendigvis har medført stor skade.

Hvorvidt enkeltstående tilfeller av lettere klaps vil bli anmeldt til politiet og dermed behandlet i rettsapparatet er imidlertid noe usikkert, men det følger ikke av oppgavens problemstilling å se noe nærmere på dette.

5.5.2 Hva har man oppnådd ved endringen?

I tillegg til at den nåværende rettstilstanden er positiv med tanke på at barn i dag er gitt det samme vernet av sin integritet som voksne har, er endringen i barneloven § 30 også en seier for det internasjonale arbeidet som er lagt ned for å styrke barns rettigheter. Endringen i barneloven må sies å harmonere med den tolkningen Barnekomiteen har foretatt av barnekonvensjonen, se drøftelsen av dette ovenfor. Videre har regjeringen gjennom Soria Moria-erklæringen uttalt at den ønsker å sikre og styrke barns rettigheter

og at den aktivt ønsker å følge opp de anbefalingene som blir gitt av FN.⁹⁹ FN gjorde i 2004 en internasjonal studie om vold mot barn der de konkluderte med at all vold mot barn bør forbys, også der volden skjer i oppdragelsesøyemed. Dette er også i samsvar med den generelle kommentaren fra Barnekomiteen. Gjennom en tydeliggjøring i den norske lovgivningen kan Norge derfor fortsette å være et foregangsland når det gjelder å sikre barn de rettighetene som er gitt i Barnekonvensjonen.

⁹⁹ Ot prp nr 104 (2008-2009) s 36

6 Litteraturliste

6.1 Lovregister

- 1687 – Christian Vs Norske Lov
- 1891- Lov om Indskrænkning i Anvendelsen af legemlig Revselse. Lov av 20. juni 1891
- 1902- Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven, strl.). Lov av 22. mai 1902 nr 10.
- 1969-Lov om skadeerstatning (Skadeerstatningsloven) Lov av 13. juni 1969 nr 26
- 1981- Lov om barn og foreldre (Barnelova) Lov av 8. april 1981 nr 7
- 1992- Lov om barneverntjenester (barnevernloven). Lov av 17. juli 1992 nr 100
- 1999- Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) Lov av 21 mai nr 30

6.2 Konvensjoner

- EMK, Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Roma 1950
- SP, FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, 16 desember 1966
- ØSK, FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, 16 desember 1966
- Wien-konvensjonen Wien-konvensjonen om traktetretten, Wien 23 mai 1969
Barnekonvensjonen FNs konvensjon for barns rettigheter, 20 november 1989.

6.3 Forarbeider

- Dokument 47 (1891)
- Ot.prp.nr 17 (1971-72) Om lov om oppheving av lov 20 juni 1891 nr 1 om Indskrænkning i Anvendelsen af legemlig Revselse, m.m.

- Ot prp nr 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn)
- Representantforslag nr 31 (2007-2008)
- Ot prp nr 104 (2008-2009) Om lov om endringer i barnelova(flytting, delt bosted. Samvær, vold mv)
- Innst. 160 L (2009-2010) Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om endring i barnelova mv.(flytting, delt bosted, samvær, vold mv.)
- Ot.prp.nr 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28
- Ot prp nr 44 (1991-1992)

6.4 Dommer

- Rt 1847 s 615
- Rt 1856 s 275
- Rt 1964 s 1368
- Rt 1978 s 1428
- Rt 1978 s 1506
- Rt 1990 s 1115
- Rt 2004 s 595
- Rt 2005 s. 938
- Rt 2005 s 1567
- Rt 2009 s 1261
- A v. The United Kingdom, The European Court of Human Rights, Strasbourg, 23.09.98
- LH 2008-108005
- LF 2008-30112
- LA 2008-179127
- LF-2009-14196
- LB 2010-30302

6.5 Litteratur

- Harald Thuen og Hilchen Sommerchild- ”Foreldre-til barns beste, Om barneoppdragelse før og nå.” 1997
- Backer, Inge Lorang. ”Kan foreldrene gi barna en ”lett klaps”? I: Festskrift til Carl August Fleischer på hans 70 årsdag 26. august 2006, Oslo, Universitetsforlaget, 2006, side 57-75
- Hennum, Ragnhild, ”Retten til beskyttelse mot vold, overgrep og utnyttelse”, I Høstmælingen, Njål mfl, ”Barnekonvensjonen barns rettigheter i Norge”, Oslo, Universitetsforlaget 2008.
- Smith Lucy, ”FNs konvensjon om barnets rettigheter”, I Høstmælingen, Njål mfl, ”Barnekonvensjonen barns rettigheter i Norge”, Oslo, Universitetsforlaget 2008.
- Kjørholt Elin Saga ”Prinsippet om barnets rett til liv, overlevelse og optimal utvikling” I Høstmælingen, Njål mfl, ”Barnekonvensjonen barns rettigheter i Norge”, Oslo, Universitetsforlaget 2008.
- Smith, Lucy og Peder Lødrup, ”Barn og foreldre”, 7 utgave, Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2007
- Smith, Lucy, ” En stefars avstraffelse av to gutter - straffeloven § 228, barneloven § 30 og FN's barnekonvensjon artikkel 19. Nytt i privatretten
- Andenæs, Johs ”Alminnelig strafferett 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Oslo, Universitetsforlaget 2004
- Johs Andenæs ” Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene” samlet utgave ved Kjell Andorsen, Oslo, Universitetsforlaget 2008
- Høstmælingen Njål ” Internasjonale menneskerettigheter”, Oslo, Universitetsforlaget 2003

6.6 Annet

- NOVA-rapport 20/07, Vold og overgrep mot barn og unge – en selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole – Svein Mossige og Kari Stefansen, 2007

- www.reettsdata.no, Norsk lovkommentar
- General Comment No 8 (2006): The rights of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment (UN doc CRC/C/GC/8)
- http://barneombudet.no/temasider/vold_og_ov/vold_og_ov/arkiv/mot_klapsi/
- Henvendelse fra organisasjonen End Corporal Punishment om klapsing av barn datert 21.12.05. Fra Peter Newell til Justisministeren
- Regeringskansliet och Rädda Barnen 2009-Aldrig våld – 30 år av svensk lagstiftning mot aga
- Samtale med Ingrid Blindheim, leder i barneverntjenesten i Moss

